జాలమంది యీపని చక్రధరుని వలననై యుండునని తలఁచిరి. మఱికొందఱు ఆదిల్ శాహా వలననై యుండునేమోయని తలఁచిరి. ఇంక కొందఱు మఱికొన్ని విధములందలఁచిరి. అతనికిఁ గలవిరోధులలోఁగూడఁ జాలమంది కర్తఁడే యిది చేసెననుటకు నోరురాకుండెను. వారి యంతరాత్మ యొప్పినదికాదు, కాని రామరాజు తీక్ష్ణాగ్నికణములం గురియు మొగముంజూచి భీతిల్లి పౌరులుకాని యితరులుకాని యెవరునేమియు నన సాహసింప రైరి. అంత రామరాజు లేచి యిట్లనెను.

"ఓయీ! పాపీ! చిరకాలమునుండి మీతండ్రితాతలు మావంశము వారిని నిష్కళంకబుద్ధితో సేవించిరి. పాల సముద్రమునఁబుట్టిన విషభాండమువోలె వారికడుపునఁబుట్టి నీవింత పని సేయుట మిక్కిలి వ్యసనకరము. మాసొమ్మతిని 'పాలుత్రావి రొమ్ముగ్రుద్దె' నను సామెతగా మమ్మే నాశము సేయఁ జూచుచున్నావుగా! చిరకాలమునుండి వచ్చుచున్న మహామంత్రి పదవి ననుభవించుటకు నీకువెగటుగానుండియా యిట్లు శత్రురాజులతోఁగూడి కుట్రలు సేయుచున్నావు? ఛీ! నీవంటి దేశద్రోహులయు, రాజద్రోహులయు మొగములు చూచినఁబాపముతప్పకవచ్చును. నిన్ను ఖండములుగాఁ గోసి నను బాపమురాదు. కావున నీకిప్పుడు మరణదండనమును విధించి విజయ నగర సామ్రాజ్యమున నీవంటి ద్రోహులు లేకుండఁజేసెదను."

అని యతఁడు కారాగారాధిపతి కనుజ్ఞ నొసంగెను. కోపము క్రూరసర్పము. అది యెవరికడనుండునో తుదకు వారినే నాశముచేయును. కోపాంధులకుఁ గన్నులు కన్పడవు. మిన్ను తెలియదు, మన్ను తెలియదు. ఆత్మనాశముంగూడ వారు తెలిసికొనరు. తెలిసికొనుట కట్టివారికి వ్యవధియుండదు. యుక్తాయుక్త వివేచనమున కదిచోటీయదు.

అప్పుడు మెల్లగా, ఆదిల్షాహా లేచెను. అతని మొగము శాంతభావ ప్రస్ఫుటముగ నుండెను. మెల్లగ నిట్లుచెప్పెను.

" అత్యుత్తమ సామ్రాజ్యచక్రవర్తీ! జనకా!

సర్వవిజ్ఞాన విశేష శోభితులరగుమీకు నేను జెప్పువాఁటి వాఁడనుగాను. కాని యొకచిన్నవిజ్ఞాపనము చేసికొనుచున్నాఁడను. బుద్ధిసాగరులను నేను జాలకాలమునాఁటినుండియు నెఱుఁగుదును. అతఁడు న్యాయైక పక్షపాతి. దేశభక్తుఁడు. అతనికి రాజభక్తి యపారము. అతఁడిట్టికార్యమును జేయ సమకట్టెననుట మిక్కిలి వింతగాఁదోఁపకపోవదు. అతనిశత్రువులెవరేని యిట్లు సల్పియుండవచ్చును. లేక మఱియొకటికావచ్చును. అది మనమూహింపఁజాలము కావున నీయనగారియందు దయయుంచి సమూలాలము విచారించి, మఱి శిక్షించిన బాగుండును. అట్లుసేయుటకు నేను మిమ్ములను మిక్కిలి వినయముతోఁ బ్రార్థించుచున్నాను."

అమాయకులగు పౌరులలోఁ జాలమంది 'యహాహా ! యితఁడెంతమంచివాఁడు' అనిరి. మఱికొందఱు 'నిజముగా నితఁడు తురకకులమున జన్మింపఁదగిన వాఁడుకాఁడ' నిరి. 'రామరాజున కందుచేతనే యితఁడుపుత్త్రుఁడగుటకుఁ దగు' నని మఱికొందఱనిరి. దూరదృష్టిగల కొందఱుమాత్రము 'అది కేవలము టక్కరితనము.జనానురాగము కొఱ కితఁడిట్లుచేయు చున్నాఁడు. ఇవి హృదయమునుండివచ్చిన మాటలుకావు' అని గుసగుస లాడిరి. అందెవరిమాట సత్యమో, ఎవరికెఱుక? పిదపఁ జక్రధరుఁడు లేచి నిలువఁబడియిట్లనెను.

"ఆర్యులారా! చక్రవర్తీ!

శ్రీ యాదిల్షాహాగారు చెప్పినదెంతయు వర్ణనీయము గానున్నది. తొందరపడి శ్రీమహా మంత్రిగారికి మరణదండ నము విధించిన నిశ్చయముగాఁ దరువాత మనకునష్టము వాటి ల్లును. కావున వారిని ధర్మశాస్త్ర పరిజ్ఞాతలమూలముగా విచా రించుటయుఁ దరువాత దేవరవారి చిత్తమువచ్చినట్లు సేయుట యు సమంజసముగాఁ దోఁచుచున్నది."

అంతఁ జక్రవర్తిలేచి యిట్లనెను. "ప్రస్తుతము నిన్ను కారాగారమున నుంచుటయే మంచిదని తలఁచితిమి. మరణ దండన మక్కఱలేదు"

బుద్ధిసాగరుఁడు వంచిన తలను గొంచెమెత్తి యిట్లనెను. "నేను ద్రోహినో కాదో యీశ్వరుని కెఱుక. దానింగూర్చి

యిప్పుడు నేఁ జెప్పఁదలఁచుకొన లేదు. చెప్పి ప్రయోజనము లేదు. కాని నాప్రార్థన యొకఁటియున్నది. విజయనగర సామ్రాజ్యము విశ్వవిఖ్యాతమైనది. అది యిపుడు తురుష్కుఁడును దుష్ట స్వభావుఁడునగు ఆదిల్‌శాహా చేతిలోను, చక్రధరునిచేతిలోను బడ్డది. ఆ యిరువురి కుట్రలవలనను గొలఁదికాలమునసే విజయ నగర సామ్రాజ్యమునకుఁ జిక్కులు తటస్థింప నున్నవి: అది యెఱిఁగి మాత్రము దానిని రక్షించుకొనుఁడు. తుచ్ఛమగు నాప్రాణముపోయిన నాకుఁ జింత లేదు. ఆ సామ్రాజ్యము నిల్చిన నాకుఁజాలును.'

అతఁడు మఱిమాటలాడ లేదు. కొందఱు విశ్వసించిరి. మఱికొందఱు దూషించిరి. ఇంతలో నిరువురు వచ్చి యతని చేతులకు సంకెలలువైచి గొంపోయిరి.

పదియవ ప్రకరణము

చీకటి

విజయసింహుఁడు బయలు దేఱి శృంగారపురమునుండి విజయ నగరమునకుఁ బోయెను. అతఁడు వెళ్లి యిప్పటికి రమారమి పదునైదు దినములై యుండవచ్చును. ప్రపంచమెల్ల నంధకార బంధురమై కన్ను బొడుచుకొన్నను గానవచ్చుట లేదు. చెట్టులు పుట్టలు గట్టులు నేకముగ నంధకారావృతములై నిర్దేశింప వలనుపడక యుండెను. జగమెల్ల నిశ్శబ్దముగా నుండెను. జారులు చోరులు మొదలగువారు యథేచ్ఛా విహారములు సలుపఁజొచ్చిరి.

జగన్మోహిని తండ్రి పేరు సోమశేఖర మూర్తి. అతనికిఁ బౌరుష మన్నను బౌరుషవంతులన్నను బ్రీతి విస్తారము. అతఁడు చిన్నప్పటినుండియు విజయసింహు నెఱుఁగును. అతని సుగుణ గణము లతనికి సంతోష దాయకములు. జగన్మోహి నీ విజయ సింహుల పరస్పర ప్రేమానుబంధమును గూడ నతఁడు తెలిసికొనెను.

జగన్మోహిని యొక్క సౌందర్యము దిగంతము లెల్ల నిండెను. సౌందర్యము కాని సుగుణములు కాని దాఁగువవి

కావు. మల్లికా కుసుమములను గాని గులాబిపూలను గాని తెచ్చి యొకచోనుంచి పరిమళింపకుండన్న నాఁగఁ గలవా? అత్యంత మనోహరమగు తత్పువాసన వ్యాపింపక మానునా?

శుభాశుభ వార్తలుగూడ నట్టివే. వానికిఁ బత్తులకంటె గమనము హెచ్చు. రాత్రింబవళ్లు, వర్తమానములు ప్రపంచమును జుట్టి వచ్చుచుండును. జగన్మోహిని వివాహవార్తయు నాపెను విజయసింహునకీయ నెంచుటయుఁ బ్రపంచమెల్ల వ్యాపించెను. ఎల్లరును సంతసించిరి. లోకమునకు సమగుణ శోభితులయిన దంపతులవివాహము మిక్కిలి యానంద దాయకము. కాని లోకమెల్ల నొక తీరుగానుండదు. ఒకరికి రుచించిన దొకరికి రుచింపదు. మనము తలఁచిన కార్యములెల్ల ననుకొన్నట్లు జఱుగఁజాలవు. మన మొకటి తలఁచిన దైవమొకటి తలఁచును.

ఆనాఁటి రాత్రి యట్లు చాలసేపటివఱకు మఱునాఁడు జఱుగు లగ్న నిశ్చయముంగూర్చియు వరుని గుణములంగూర్చియు వధూవరుల పరస్పరాను రాగముంగూర్చియు నతఁడు తలపోసెను. అతనికి నిద్దుర రాలేదు. అది స్వాభావికము. కూతుండ్ర పెండ్లిండ్లు సేయుట తండ్రులకు మిక్కిలి కష్టము. సమగుణవయో రూపవంతులు దంపతులగుట మిక్కిలి యరిది. వధువు తండ్రి యట్టిగుణవంతుఁడగు భర్తను దేవలసియున్నాఁడు. కూతునకుఁ దగనిభర్త దొరకిన నతని కెంత కష్టము?

సర్వవిధములఁ గూతునకుఁ దగిన లోకోత్తరుఁడగు సుందరుఁడు దొరకిన నతని కెంత సౌఖ్యము?

ఎట్టకేల కతఁడు నిద్దురవోయెను. కాని, యీఁగ కేని దొరకశక్యముకాని యా సౌధోన్నతభాగమునందలి యాఁగది లోఁ బెద్ద చప్పుడాయెను. అదియతని నిద్రకు భంగము కలుగఁ జేసెను. అతఁడు కన్నెత్తిచూచెను. అతని కొక వికారమగు దీర్ఘ విగ్రహము పొడకట్టెను. అది మనుజుని విగ్రహమే కాని రాక్షసునిది మాత్రము కాదని యతఁడు తలఁచెను.

అతఁడాఅడుగుల కంటెఁ గొంచెము పొడవుగానుండెను. అందుఁ బ్రకాశించుచున్న దీపపుఁగాంతి నతని మొగము కన్పడెను. అది నల్లనిబొగ్గు. కాఱు మేఘము లాకాంతికిఁ దీసిపోవును. కటిక చీకట్లుకూడ నా మొగపుఁగాంతికిఁ జాలవు. ఆ మొగము భయంకరమై యతనిక్రౌర్యమును దెలియఁజేయుచుండెను. సోమశేఖరమూర్తి తనదీర్ఘమగు కత్తి కొఱకుఁ దడవిచూచెను. అదిలేదు. అతఁడు తటాలున నా భటునిపై కుఱుకఁబోయెను. కాని వెనుకనుండి యిరువురు మ్లేచ్ఛులు వచ్చి వానింబట్టుకొని చేతులుకట్టిరి. అతనిమొగము క్రోధమయమై పోయెను. కనులు నిప్పుకలు గ్రక్కుచుండెను. 'ఓరి నీచుఁడా! దొంగవలెవచ్చితివే మిరా! శౌర్యమున్నఁ బోరాడుము. నీశిరము నూర్వక్కలు చేసెదను' అనెను. సామదానములు ప్రయోగించెను. లాభములేకపోయెను. ఆ

భటుఁడు ' నీవిపుడు మాఖయిదీవి ' అనెను. అతఁడు లోలోన మండుచుండెను. జగన్మోహిని కేమి యపాయమువచ్చునో యని విలపింపఁజొచ్చెను. కాని, ఏమిచేయఁగలఁడు? పాపము! కోఱలుతీసిన సర్పము.

దీనికి సమీపముననే మఱియొక భవనముండెను. అందు జగన్మోహిని పరుండి యుండెను. ఆమెకుఁ గొంచెము సమీపముగా స్వర్ణ కుమారి నిద్రించెను. పాపమా మనోహ రాంగుల గతి యేమైనదో!

అదిగో! చూడుఁడు. కాఱుమెఱుపుఁ దీవియవలె మెఱ యుచున్న యా జగన్మోహిని మొగ మెట్లు క్రోధ భయాశ్చర్య రసములచే శోభించుచున్నదో? ఎదుట నిలువఁబడిన తురు ష్కునితో నేదో నామె యనుచున్నది. 'ఓరీ! యీ యర్ధరాత్రి వేళ నీ విచటి కెట్లువచ్చితివి? నీవెవఁడవు? '

అతఁడు జవాబీయలేదు. ఆ మనోహరమూర్తి వంకఁ గండ్లారఁ జూచుచుండెను. ఆమెమరల నా ప్రశ్నమే యడిగెను.

' నేను దురుష్కుఁడను. నిన్ను గొంపోవ వచ్చితిని. ' అనియెను.

'ఓరీ! పాపీ! నీ వెచటికిఁ బోఁగలవు? ప్రాకారమునఁ గావలియున్న వారెల్లరు నిన్ను ఖండ ఖండములు చేయరా? వారిం దప్పించుకొని యెట్లు వచ్చితివి? చేత ఖడ్గములేదుకాసి యున్నచో నీ బోంట్లకు వారుకూడఁ గావలయునా?' నిసర్గ

మాధుర్యములగు నా పలుకులయందు కాఠిన్యము ప్రకాశింపఁ జొచ్చెను. ఆమెపండ్లు పటపట మనుచుండెను. తురుష్కుఁ డిట్లనెను.'ఇదిగో! అటుచూచితివా? ఆ తురుష్క బలములం గనుగొనుము'

ఆపె దృష్టి నావంక సారించెను. ఆపె గుండెలు ఝల్లు మనెను. క్రోధము హెచ్చెను. పగతీర్చుకొనుటకు సాధన మామె కేమియుఁ దోఁచినదికాదు. అతఁడిట్లనియెను:—

'మీద్వార పాలకులు,ప్రాకార పాలకులు నందఱు నిది వఱకే గతించినారు.'

జగ:-మీరెవరు? అక్రమముగా నిక్కోల వచ్చితిరి?

భటుఁడు:-మే మొక తురుష్కనాథుని సేవకులము.

జగ:-మీకు మేమేమి యపకృతి చేసితిమి?

భటుఁడు:-అది నాకుఁ దెలియదు కాని, నిన్ను మా నవాబు గారికిఁ బెండ్లి చేయఁదీసికొనిపోవుచున్నాము. నీయదృష్టము!

ఆపె కెవ్వునఁ గేక వేసి భూమిపైఁబడెను. స్మృతితప్పెను. ఈ కేక విని స్వర్ణకుమారి లేచెను. ఆపె నాభటుఁడు పట్టు కొనఁబోయెను. ఆమెకూడ నట్లే కేకవేసెను. ఆ కేకలువిని యింతలో దండు చుట్టును జేరెను. సోమశేఖర మూర్తిని గూతును స్వర్ణకుమారిని, అందఱను బంధించి వేర్వేఱుగా దీసికొని ఎచటికో ప్రయాణమై పోయిరి.

పదునెకండవప్రకరణము

పట్టమహిషి

ఆంధ్రులలోఁ గోల్కొండపేరు నెఱుఁగనివారు చాల యరుదుగా నుందురు. అది యొకదుర్గము. అది ప్రస్తుతము హైదరాబాదునకు అయిదారు మైళ్ళ దూరముననున్నది. గోల్కొండ నవాబులనుగూర్చి యాంధ్రులు వినియుందురు. ప్రస్తుతపు నవాబుపేరు కుతుబ్ షాహా. గోల్కొండ నవాబుల శుద్ధాంతము లత్యంత మనోహరములు. సర్వసుభగవస్తు నికేతనములు. భూతలస్వర్గములు. సర్వసౌభాగ్యసారములు!

ఆ శుద్ధాంత మందిరములకుఁ జుట్టును బెద్దప్రాకారములు గలవు. ప్రాకారద్వారముల కడ సేవకులు కావలియుందురు. వారు పుల్లింగ స్త్రీ లింగములలోఁ జేరరు. అందుఁ బ్రవేశించువారు త్తరువు నందవలెను. ఆపోవువారికిఁ దొంబదితొమ్మిది తనిఖీలు. స్త్రీలకే కాని పురుషులకా ప్రవేశము లేనేలేదు. కాని పాఠకులారా! భయపడకుఁడు. మనముపోవుట కే యభ్యంతరమును లేదు. రండు. మనకీశ్వరుఁడట్టి వరమును బ్రసాదించియున్నాఁడు.

ఆ సౌధభాగముల వంక మీ దృష్టులు సారింపుడు. విశుద్ధస్ఫటికశిలా నిర్మితములై యెట్లు ప్రకాశించుచున్నవో చూడుఁడు. చుక్కలలోఁ జంద్రునియట్లు భాసిలుచున్న యీమధ్య సౌధమునకుఁబోవుదము. అది పట్టమహిషిది. ఇదిగో! ఇందలి యీపడకగదిఁ జూడుఁడు. రత్నస్థగితములైన యీకుడ్యముల సౌందర్యమును గన్నులారఁగాంచుఁడు. అందలి యీచిత్ర ప్రతిమల సౌభాగ్యము వీక్షింపుఁడు. అందేవో మృదు మధుర కలనిస్వనములు వినవచ్చుచున్నవి. ఇవియేమైయుండును? ఎవరిదో సంభాషణమువలె నున్నది. లోపలఁబ్రవేశింతము. ఆ గదిలో నొకమూలయందున్న మఱుగుద్వారము మూసినట్లు చప్పుడువినవచ్చినదేమి? అదిగో! ఇంద్రనీలమణి స్థగితమైన యీ మంచముపైఁ బట్టమహిషి పరుండియున్నది. ఆమెకండ్లెఱ్ఱగాఁ బ్రకాశించుచున్నవి. ఆమె ద్రాక్షారసము కుత్తుకకెక్కఁ ద్రావియున్నది. ఆమె కన్నులు మూఁతలుపడుచున్నవి. ఆమె మొగము మిక్కుటమగు నలసటను సూచించుచున్నది. ఆమె తనువు మెఱుపుఁదీవియవలె కంపించు చున్నది. మొగమెఱ్ఱ వారియున్నది. కోపముచేతనా? ఆమె వసనము తళతళ మెఱయుచున్నది. అది సన్నని కెంబట్టుపావడ. కుంతలములు సుపరిష్కృతములు గావు. కాని కారణము మాత్రము మనకుఁ దెలియదు. ఆమె మనమునఁ గ్రోధ మావేశించినదా యేమి? అదిగో! కుతుబ్ షాహా యిటువచ్చుచున్నాఁడు. మన

ముపోదము. అంతలో నతఁడువచ్చి తలుపుతట్టెను. పట్ట మహిషి యుత్సాహాతురమున మంచముపై నుండిదిగి తలుపు తీసెను. అతని మొగము శంకాసమన్వితముగఁ నున్నట్లున్నది. వా రిరువురును మాటలాడలేదు. ఆపె పెడమొగముబెట్టెను.

అతఁడు దేవికోపముగా నున్నదని మాత్రము తనలోఁ దా ననుకొనెను. ఆమె కరము పట్టుకొని యిట్లనెను.

"దేవీ! నేఁడేల గోపముగా నున్నావు? ప్రసన్న వద నవు కమ్ము."

పట్ట:-కోపమునకు మాకేమి కారణమున్నది. మాకోపము మిమ్మేమి చేయఁగలదు?

నవా:-అదిగో! కోపమును దాఁచెద వేమి? నిజముగా నీకుఁ గోపము వచ్చిన నేనుండ——.

పట్ట:-వట్టి కల్లలకు దారియా డొంకా? మాకుఁ గోపము వచ్చినను మేమే చెడుదుము. మీకుఁ గోపమువచ్చినను మేమే చెడుదుము.

నవా--ఆఁ! తెలిసినది. నీవు ప్రౌఢవు. ఇది ప్రణయ కోపము.

పట్ట:-మా ప్రణయకోపము మీకు రుచించునా? అందుకుఁ దగినవారు నూతన సుంద——.

మఱి యామెనోట మాటరాలేదు. ఆమె ప్రయత్న ముచేసి యనను లేదు.

ఆమె భావము మోహాంధకారమునఁబడి ప్రపంచమునే మఱచిన నవాబున కిప్పుడు గోచరమాయెను. రహస్యమామెకు గోచరించినందుల కాశ్చర్యపడియెను. గుండెలు ఝల్లుమనెను. కొంతసేపువఱకు నోట మాటరాలేదు.

అతఁడు సమీపించి యామెచేయిపట్టుకొని 'నన్ను రక్షింపుము' అనెను.

ఆమె తొలఁగి దూరముగా నిలువఁబడెను. కాని యతఁడు సమీపించి 'నన్ను రక్షింపుము' అని మరల వచింపుచు పాదములమీఁదఁ బడెను. ఆమె యాప్రదేశమువిడచి చనెను.

కోపము మిక్కిలి చెడ్డది. యుక్తాయుక్తములను దెలియనీయదు. కామ మంతకంటె గొప్పది. అది మఱి నాలుగాకు లెక్కువ చదివినది. ఆపె కోపవతి. ఈతఁడు కాముకుఁడు. 'ఈ రాణిమొగము చూడను. ఆ క్రొత్తసుందరినే పోయి చూచెదను' అని యతఁడనుకొని తన దారిఁబట్టెను.

పంద్రెండవ ప్రకరణము

ఇయ మధిక మనోజ్ఞా వల్కలేనాపి తన్వీ
కిమివహి మధురాణాం మండనం నాకృతీనాం.

కాళిదాసు.

గగనకుసుమము

అతఁడిట్లు పట్టమహిషితోఁ బోరాడి వేగముగా నడిచి పోయిపోయి యొకవిశాలభవనమును సమీపించెను. ఆ చంద్రశాల సౌభాగ్యమును గాని, యందలి యతిసుందర చిత్రప్రతిమల సొరుగాని, యా నిర్మాణ సౌభాగ్యము గాని విశదములై ఆకసము నంటుచున్న యా మందిరశిఖరముల మనోహరత గాని చూచుచు మనము కాలయాపనము చేయరాదు.

అందొక సౌభాగ్యశాలిని కలదు. ఆమె మొగము స్రుక్కిపోయి యున్నది. అయినను సంపూర్ణ శరత్సుధాకర మండలముకంటె నందముగానే యున్నది. తళతళ మెఱయు పట్టుచీరలతో నలంకరింపఁదగిన యాతనువల్లి జీర్ణవస్త్రములతో నలంకరింపఁబడియుండెను. ఆమె కేశపాశము పరిష్కృతమై యుండలేదు. అయినను,

శ్లో॥ యథా ప్రసిద్ధై ర్మధురం శిరోరుహై
ర్జటాభి రప్యేవ మభూ త్తదాననం
నిమట్పదశ్రేణి భిరేవ పంకజం
నశైవ లా సంగమపి ప్రకాశతే.

అనునట్లు మిక్కిలి రమణీయముగనే యుండెను.

నవాబు లోనఁబ్రవేశింపఁగనే యొక పరిచారిక వచ్చి యొకకుర్చీని సమీపమున నుంచిపోయెను. అతఁడు దాన నధిష్ఠించెను.

'జగన్మోహినీ! నావిషయ మే మాలోచించితివి? నిజముగా నీవు నాయందు దయార్ద్రదృష్టి నింకఁగొంతకాలము దాఁకఁ బ్రసరింపఁజేయవేని నేనింక నీలోకము నం దాశ వదలుకొనవలసిదే. సుందరీ! ఏల యిట్లు నన్ను హింసించెదవు? ఇంక నన్నెన్నినాళ్లిట్లు బాధపెట్టెదవు? చూడుము! నాయొడలు, ఎట్లు కృశించి నదో? నీకెంతమాత్రమును గరుణలేదా? ఇంత కఠినహృదయమును దేవుఁడు నీకేల కల్పించెనో?—' అనెను. తోడనే నిట్టూర్పు పుచ్చెను. స్థాణుభువము వహించెను. మాఁటి మాటలాడలేకపోయెను.

ఆమె యీమాటల నాలించెనా? ఆమె మొగమీతని ప్రక్కకుఁ జూచుటలేదు. అతఁడు మాటలాడ నారంభింపఁగనే యామెకు శిరఃకంప ముదయించెను. ఆపెతనువు వర్ణా

కాల చంచల ననుకరించెను. అధోముఖ యాయెను. నాసికా పుటములనుండి నిట్టూర్పు వెడలెను.

ఆ యుచ్ఛ్వాసము వేడిగానుండెను. ఆపెతనువు తీవ్ర క్రోధవశమునం గంపించెను. ఆపె యాకత్తెర బోనులోనుండి యేమిచేయును? ఏమిచేయఁగలదు? ఆపెఁకోపమును శాంతింపఁ జేసికొనెను. శాంతముతో నిట్లనెను.

"జనకా! నీ వీ గోల్కొండ రాజ్యమునకు రాజువు. నీబిడ్డలము మేము. న్యాయరక్షణమునకు దేవునిచేఁ బంపఁబడిన వారే భూలోకమునందు రాజు లగుదురు. రాజులు నిజము గా దేవాంశ సంభూతులు. అట్టిరాజులే యిట్టి యకార్య ములకు దిగినచో, ఇఁకఁ బ్రపంచ మేమికావలసి యుండును? తల్లియే చంపఁదలఁచిన బిడ్డలు సౌఖ్యముగా జీవింపఁగలరా? చిరకాలమునుండి మా తండ్రులును దాతలును రాజ్యమునందు సర్వసౌఖ్యముల ననుభవించుచు జీవించిరి. కీర్తిగాంచిరి. ఇపు డిట్లు మ మ్మకారణముగా నేల బాధించెదరు? అన్యాయమున కేల పూనెదరు? అధర్మముఁ జేయుట మీవంటి రాజులకు క్షేమకరమగునా?"

నవాబు ఫక్కున నవ్వెను.

'సుందరీ! ఈ నీతులు నుపన్యాసములు మేమును,ఎఱుఁ గుదుము. కాని యవి నిస్సారములయినను, అమృతమునువర్షిం చుచున్న నీకంఠమునంబడి సారవంతములై శ్రవణానంద కర ము లగుచున్నవి. నాకావాక్యములతోఁ బ్రయోజనమేమి?'

జగన్మో :-తండ్రీ! నీకన్నకూతుంబలెగాంచి నన్ను విడిచిపెట్టు ము. నీకూతునే, యిట్లెవఁడేని బాధించిన నీ కెట్లుండునో తలంచుకొనుము. నన్నువదలిన నీ కిహపరలోక సౌఖ్య ములు కల్గును.

నవాబు:-ఇంక నీ యుపన్యాసమును గట్టిపెట్టుము. దయ తలఁచినకొలఁది నాలస్యము చేయుచున్నావు. బలవంత మునఁ జేపట్టుట మంచిది కాదని యూరకుంటిని. అట్లుచేసిన నిన్ను రక్షించు వారెవరో?

ఆపె తత్తరపడియెను. మూర్ఛిల్లెను. ఆపెకు స్వర్ణ కుమారి సేద దేర్చుచు నిట్లనెను.

'సోదరా! మమ్ము నిట్లు నిర్బంధించిన నీకుఁ బ్రయోజన మేమి? ప్రాణములపై నాసలేని మమ్ము మీరెఱిఁగియే యుం దురు. ఆంధ్ర సుందరీమణులు ప్రాణములను మానముకంటె నెక్కువగాఁ దలపోయువారు కారుసుమీ! కాని దానిమాట యట్లుంచుము. విజయనగర సామ్రాజ్యచక్రవర్తి నెఱుఁగు దురా?

'ఒక్కయాంధ్ర సుందరీమణులు మాత్రమే కాదు. హిందూదేశమున జన్మించిన వారెల్లను నట్టివారే. అందుకే నేను భయంపడుచున్నాను' అని యతఁడు మెల్లగా ననుకొని పైకిమాత్ర మిట్లనెను 'అవును. విజయనగర చక్రవర్తి నెఱుఁ గుదును. ఎఱిఁగిన నేమి? అతఁడేమిచేయును?'

స్వర్ణ:-వారిదగ్గఱ గొలువున్న వీరసింహమును విజయసింహా నెఱుఁగుదురా ? అతని పరాక్రమమును వింటిరా ?

నవాబు:-ఆఁ! వింటిని. అయిననేమి ?

స్వర్ణ:-అతని సీమె వరించినది. ఆ సింహమున కీవార్తదెలిసిన లేడిని సింహము కబళించునట్లులు మిమ్ముఁ గబళించి మీ రాజ్యమును విధ్వంసము చేయకుండునా ?

నవాబు:-అతని పరాక్రమమును మా పరాక్రమమును కొలఁది కాలముననే జఱుగనున్న యుద్ధమున మీరే చూడఁగలరు. ఉత్తమాటలతోడఁ బ్రయోజన మేమి ?

స్వర్ణ:- విజయనగర చక్రవర్తుల భుజపరాక్రమమును దురుష్క రాజులు చక్కగాఁ జవిచూచినారు. ఆ రుచి వారికే యెఱుక. వారే దానిని వర్ణింపవలెను.

అతని కింతలో నేదియో స్మృతికి వచ్చెను. అతఁడంత 'జగన్మోహినీ! ఇంకఁ దయదలఁపను. అయినను నీ యందు గల కరుణా విశేషమునఁజేసి యొకమాసముగడువు నిచ్చితిని- అబ్బా! మాసమువఱకుఁ దాళఁగలనా? అయినను మాట యంటిని. త్రిప్పుకొనజాలను.-అప్పటికిఁగూడ నిట్లే గట్టిపట్టు పట్టితివేని నీకు నీ ప్రాణము దక్కదు. ఇంతేగాక నీ తలి దండ్రులుకూడ భూలోకయాత్రను విడిచిపెట్టవలసిన వారగు దురు. నీ కేది యుక్తమో లెస్సగా నీ గడువు కాలమున

ఊహించుకొనుము. నాకుఁ దొందరపని యున్నది. నేను పోవలెను.' అని ఆపెవంక వీక్షించుచుఁజనియెను. జగన్మోహినికి శోకము హెచ్చెను. శిశి ఋతువునఁ బ్రాతఃకాలమున నల్లకల్వల రేకులనుండి జారునట్లామె కనులనుండి బాష్పములు జారుచుండెను. ఆమె వెక్కి-వెక్కి యేడ్చుచుండెను. మధ్యమధ్య తలిదండ్రులను తలఁచుకొనుచుండెను. లోననుండి పొరలివచ్చు దుఃఖము నాపుకొనుచు స్వర్ణకుమారి యాపె నోదార్చుచుండెను.

పదమూఁడవప్రకరణము

దుష్టగ్రహకూటము

విజయనగరములోఁ బూర్వపరిచితిగల యొక భవనమునకు మరల మనమరిగి యచటి వృత్తాంతములను దెలిసికొందము.

అది యాదిల్శాహా యొక్క రహస్యమందిరము. అందితరులకెవరికిని బ్రవేశము లేదు. మనకథకు సంబంధించిన త్రిమూర్తులకు మాత్ర మందుసర్వకాలములఁ బ్రవేశింప నర్హత కలదు. తదితరులు ప్రవేశింపవలయు నన్నచో, ఆదిల్శాహాగారి యనుమతి కావలయును. దానికి నుత్తరమున దూరముగా, ఆదిల్శాహా భోజనశాల మొదలగు దివ్యమందిరములు కలవు.

ఇపు డా రహస్యమందిరమున నొక్క తారానాథుఁడు మాత్రము కూర్చుండియుండెను. అందు సన్నని దీపము వెల్గుచుండెను. బహిః ప్రపంచ మెల్ల నంధకారావృతమై యుండెను. అదివారికి సంకేతస్థలము. చక్రధరుఁడును ఆదిల్శాహాయు తారానాథుఁడును, అచట నారాత్రి కలసికొన వలయునని వారు నిర్దేశించుకొనిరి. ఇప్పటి కొక్క తారానాథుఁడు మాత్రమే

వచ్చెను. ఒంటరిగాఁ గూర్చుండుటకతని కిష్టములేకుండెను. ఒకటి రెండుసార్లు వారువచ్చుచున్నారేమో యని యాసౌధపుఁ బురోభాగమునకు వచ్చి చూచెను. కాని యెవరును వచ్చుచున్నట్లు కనఁబడలేదు సరిగదా వచ్చుచున్నజాడ దూరమునఁగూడఁ దోఁచినదికాదు. అతఁడు మరలవచ్చి యాకుర్చీపై గూర్చుండి యిట్లు యోజింపఁ దొడఁగెను.

"రాజనీతి మిక్కిలి విచిత్రమైనది. రాజులు బిడ్డలను నమ్మరు. మిత్రులను నమ్మరు. స్వబంధువులను నమ్మరు. రాజుల కాత్మలాభ పరాయణత్వముతప్ప మఱి విచారణ యుండదు. గోల్కొండనవాబు రామరాజుపైఁ జేయుచున్న కుట్రలలో నిపుణతతోను బట్టుదలతోను బ్రవర్తించుచున్న యీయాదిల్షాహాను సహితము నమ్మక మరల నాకు నుత్తరము వ్రాసినాఁడు."

అతని కుడిహస్తము పొడవుగా వ్రేలాడుచున్న యతని చొక్కాయిజేబులోఁ బ్రవేశించెను. అది యొకయుత్తరమును బయికిఁదీసెను. అతఁ డాలేఖను దీపమువెలుఁగున నిట్లు చదివెను.

"అయ్యా! మీరు మొన్నవ్రాయించిన యుత్తరమును జూచితిని. మీయత్యద్భుత మేధాశక్తులకు సంతసించుటకంటె నేనేమియుఁ జేయఁజాలను. బుద్ధిసాగరునకు రామరాజునకును భేదముకల్పించుట మనకెంతయు లాభదాయకము. అతఁడిపుడు

కారాగారమున నున్నాఁడా? తప్పించుకొనకుండు నుపాయముం జూడుఁడు. అతఁడు తప్పించుకొన్నచో నిఁక మన యత్నములన్నియు బూడిదపాలు కావలసినవే. అందుకునందియములేదు. అతని మేధాశక్తి యద్భుతమనియు, అతఁడత్యంత స్వదేశాభిమాని యనియు వినియున్నాను. అట్టివాఁడు తప్పించుకొన్నచో నెన్నికష్టములనేని పొంది యతఁడు సామ్రాజ్యరక్షణ చేసితీరును. ఈభారమంతయు మీపైఁబెట్టితిమి. మాప్రాణములు మీ చేతిలోఁబెట్టితిమి. రక్షించినను నాశముచేసినను మీరే. కార్యము లన్నిటియందుఁ గేవలము, ఆదిల్ఖానును మాత్రము నమ్మియుండకుఁడు. కార్యనిర్వాహణ దక్షులరగు మీరిది యెఱుఁగరనికాదు. కాని యాతురతచే నిట్లు పునరుక్తిచేయుచున్నాను. అతఁడు మిక్కిలి జిత్తులమారి. దీర్ఘదర్శి. పైకి నమ్మినట్లునటించుచు లోన మిమ్ముల నతఁడు నమ్మఁడు. ప్రతికార్యము నందును మీ దీర్ఘదృష్టిని వినియోగించి పిమ్మట నతనిసలహాను దీసికొనఁగోరెదను. ఇఁక చక్రధరుఁడు-ఇతఁడును, అత్యద్భుత సామర్థ్యముకలవాఁడే. ఇతనియెత్తులు మిక్కిలి దుర్భేద్యములైనవి. అతనింగూడ బూర్తిగా నమ్మియుండుట మనకు శ్రేయోదాయకముకాదు.

రాజున కనుమానము పుట్టుకయుండునట్టు లే యే కార్యములందే యే విధముగా సంచరింపవలయునో మీకు నేను జెప్పఁబూనుట హాస్యాస్పదము.'

అని చదువుచుండెను.అంతలో నాసౌధము నానుకొని యున్న యొకచెట్టుప్రక్కగాఁ గొంచెము చిన్నపాటిసందడి యొకటివినఁబడెను. అతఁ డా యుత్తరమును జేబులో వయిచుకొని మెల్లగానావయిపునకువచ్చి దీపమెత్తి యటునిటు చూచెను. కాని యేమియుఁ గన్పడినది కాదు. మరల నాసందడి విన్పడలేదు. అతఁడు మరికొంచెముసేపు చూచెను. కాని యేమియులేదు. అతఁడు పక్షులసందడియై యుండుననుకొనెను. అతఁడు మరల యథాస్థానమునకు వచ్చెను.

ఇంతలో దూరమున నాదిల్షాహాయుఁ జక్రధరుఁడును వచ్చుచున్నట్లు తోఁచెను.అతఁ డా కుర్చీపైనఁ గూర్చుండెను.

ఆయిరువురును వచ్చిరి. వారితో నొకసేవకుఁడుగూడ నుండెను. అతనిచేతిలో నాల్గుబుడ్లనిండుగా మనోహరమగు ద్రాక్షారస ముండెను. అది మిక్కిలి విలువైనది.ప్రశస్తమైనది. తారానాథుఁడు లేచి నిలుచుండెను. వారిరువురుఁగూడ నతని సమీపమునఁగల కుర్చీలకడకువచ్చిరి. ఆ మువ్వురును గలిసి యా యాసనములపైన గూర్చుండిరి.

ఆదిల్షాహా యొకబుడ్డినిదీసి తారానాథున కిచ్చి 'అయ్యా! త్రాగుఁడు' అనియెను. విస్మితముచేయుచు నతఁడు 'మేము సుప్రసిద్ధ బ్రాహ్మణులము. ద్రాక్షారసము ద్రావ వచ్చునా ?' అనియెను.

అంతట, ఆదిల్‌షాహా ఆబుడ్డిని తీసికొనెను. అది త్రావి 'హా! ఇప్పుడెంత సౌఖ్యముగానున్నది. మీకవ్వు లెవరును ద్రాక్షారసమును వర్ణింపలేదా? అవును. హిందువులకు దానిరుచి యేమి తెలియును? అమృతము భూలోకమున నున్నచో, అది ద్రాక్షారసమే. ఇంకను, ఎంతైనను ద్రావవచ్చునుగాని, త్రావినచో, అది మమ్ముఁదబ్బిబ్బుచేయును.'

చక్ర:-ప్రస్తుతము కర్తవ్యమేమి?

ఆదిల్:-ఏమున్నది? బుద్ధిసాగరుఁ డున్నంతకాలము మనకు హాయిగా నిద్రపట్టదు. అతనియందు జనులకెల్లరకు నెంతయో ప్రీతి. అతఁ డేమిచెప్పినను దానిని విశ్వసించువారును,అనుసరించువారును బెక్కురుగలరు. ఇప్పుడతఁడు చెఱసాలలో నున్నను, మఱెచ్చటనున్నను అతనిశక్తిచేఁ దప్పించుకొని మనలను సాధింపఁగలఁడు. వాయువున కగ్నితోడైనట్లువిజయసింహుని పరాక్రమముకూడ నతనికిఁ దోడగును. ఆరెండును దోడయిన మన మేమియుఁ జేయఁజాలము. కావునఁ దొందరపడవలయును.

తారా:-ఆతనిం గడముట్టించుటే మంచి సాధనము. అంతవఱకును మన ప్రయత్నములు నెఱవేఱుచున్నట్లు మనము తలఁపఁగూడదు.

ఆదిల్:-అందుల కుపాయమేమి? ఆదీర్ఘదర్శి మనకుఁ జిక్కునా? ఇట్టి తంత్రముల నతఁడు మనకంటె నేడాకు లెక్కుడుగాఁ

బలించి యున్నాఁడు. అతఁడు మన తంత్రములలోఁ జిక్కు కొనుటే దుస్తరము. చిక్కినచోఁ గష్టమే లేదు.

చక్ర:-అవును. నా కొకయుపాయము తోఁచుచున్నది. విజయ సింహుని కతనియందును, అతనికి విజయసింహు నందును, ప్రేమ మిక్కుటముగదా? అతని చేవ్రాలుతో నొకయుత్త రమును సృష్టింతము.

తారా:-ఆపని మీరు నిపుణముగాఁ జేయఁగలరా? చేయఁ గల్గినచో మనపని నెగ్గును.

ఆదిల్:-ఆఁ! అందుకు సందేహమేమి? అట్టి యుత్తరముచే మనము నిశ్చయముగా నెగ్గఁగలము. అవును, మొన్న బుద్ధి సాగరుని సంతకము సృష్టించినవారు దీనిని సృష్టింపలేరా?

చక్ర:-నేను దీనిని సృష్టించెదనుకాని యతనిని జెఱనుండి తప్పించుటకును, చెఱసాలలో రాత్రిపూట మనకుఁ బ్రవే శము కల్గుటకును గారాగారాధిపతి యుత్తరువు కావల యునుగదా?

ఆదిల్:-అది యెంతసేపు? ఒక్క చిటికెలో, ఆపనిని నేఁ జేయఁ గలను. నాల్గుసంచులు ధనము గుప్పినసరి, కొండమీఁది కోఁతి దిగివచ్చును.

చక్ర:- అయినచో రేపుమాపటికే యీపనిజేయుట యుక్తము. ఇంతలో నాపనిని నేనుజేసి సిద్ధముగానుందును.

ఆదిల్:- మఱి వధ్యస్థానమెక్కడ ?

తారా:- అది లెస్సగా యోచింప వలసినదే.

చక్ర:- ఈమధ్య నెక్కడను గూడదు. విజయనగర మహా పట్టణమున జనులెక్కడనో యేమూలనో యుండియే యుందురు. అట్టియెడల నది మిక్కిలి హానిగానుండును. కావున నిర్జనస్థలమే యిందుకు మిక్కిలి తగినది. ఇచటి కాఱేడు మైళ్ళ దూరములోనున్న తుంగభద్రానదీ ప్రాంతమందలి యటవీస్థానమిందుకు గడు ననుకూలముగా నుండును.

ఆదిల్:-మీయూహ చాలా బాగుగానున్నది. అది బ్రహ్మకైనను దుర్భేద్యము.

తారా:- అయినచో, ఆస్థలమునకు గుర్తుచెప్పి యచట విజయసింహుఁడు బుద్ధిసాగరుని యాగమనము కొఱకు వేఁచి యున్నాఁడని వ్రాయుఁడు.

చక్ర:- ఆ ప్రదేశమున నొక గొప్పవటవృక్షము కలదు. ఆ వటవృక్షప్రాంతమున నని వ్రాసెదను.

ఆదిల్:-అది మిక్కిలి బాగున్నది. అది భయంకరముగా నుండును. ఆతావు దీనికి చాల తగినది.

తారా:- ఇంతకు నతఁడు లోఁబడునా ?

చక్ర:- లోఁబడ కేమిచేయును ? తనను తప్పించుకొనుటకుఁ గూడ నిష్టపడఁడా యేమి ?

ఆదిల్:- దీనికిఁదప్పక యతఁడు లోఁబడి తీరును. ఇం దతనికి సందియము తగులుటకే కారణము కన్పడదు. కావున నిది

యెంతయు సమంజసముగా నున్నది. ఈ విషయమున మనకు శంకింపఁ దగిన దేదియులేదు.

తారా:- అన్నియు బాగున్నవి. మీ ప్రయాణ మెప్పుడు ?

ఆదిల్:- నేను రేపే ప్రయాణమై పోయెదను. సరే, చక్రధరులు గారూ! మీపని యేమిచేసినారు ? సైన్యాధికముల లెక్కలన్నియు సిద్ధముచేసినారా ?

చక్ర:- ఆ పనిమీఁదనే యున్నాను. రాత్రింబవళ్ళు నెడతెగక పనిచేసినను నేటివఱకుఁ దరిగినవి కావు. ఏనుంగులయు గుఱ్ఱములయు రథికులయు స్థిర సైన్యము యొక్కయు లెక్కలు స్థిరపఱచఁబడినవి. కాని కాల్బల మింకను జేర్చుకొనఁ బడుచుండుటచేఁ దేలినదికాదు.

ఆదిల్:-సరే! పాపము మిక్కిలి శ్రమపడుచున్నారు. కాని మనము నేటివఱకుఁ జేసినదెల్ల నొకప్రయత్నముకాదు. ముందు యుద్ధములో మనశక్తిసామర్థ్యములు చూపవలయును. అందు విజయము గలినప్పుడు మనకార్యము కొనసాగినట్లును, మనయత్నములు సిద్ధించినట్లును తలపోయవచ్చును. అంతవఱకు మనమేమియు నిశ్చయింప వలనుపడదు. ఒక్క గడియచాలు మనయత్నమెల్ల వ్యర్థమగుటకు! గాలితోఁ బ్రాదుపేనుటకుఁ జాలిన బుద్ధిసాగరుని మన మీ చిక్కునం బెట్టి ధ్వంసము చేయగల్గితిమా కొంతవఱకు నెగ్గినట్లే. అయినను విజయసింహా, తిరుమల

రాయ, వేంకటాద్రి ప్రభృతులు ప్రాణములతో నున్నంత కాలము శత్రుబలములకు జయసిద్ధి దుర్లభము. వారికిఁ దగిన యెత్తులను దఱువాతఁ జూచుకొందము.

చక్ర:- ఈగండము గడచినపిదప విచారింపవచ్చును. కాని గోల్కొండవార్త లేమి? తారానాథులుగారు!

తారా:- ఏమున్నవి? అతఁడు దినదినము నూతనసైన్యములను జేర్చుచున్నాఁడు. దుర్గములను బాగు చేయించుచున్నాఁడు. కాని యతనికి రామరాజుసైన్యములను మార్గమధ్యమునసే యడ్డగింపవలయునని యున్నది.

చక్ర:- తదితర మహమ్మదీయ ప్రభువులుకూడ దీనికంగీకరించినారా?

ఆదిల్:- ప్రొద్దుపోయినది. ఇంకనుండుట యంతక్షేమముకాదు. పోవుదము.

అంతలో, ఆచెట్టున మరల గొంచెము సందడి యయ్యెను. ఆ మువ్వురును, ఆవంక పరీక్షించి చూచిరి. ఏమియును గన్పడలేదు. దీప మటు గొంపోయి యా త్రయము మిక్కిలి శ్రద్ధగాఁ బరికించిరి. కాని యేమియు గోచరముకాలేదు. భయము దొంగలకు సహజము. ఏచప్పుడు విన్నను వారిగుండె లవియును. దొరలకు భయపడవలసిన యవసరము లేదు. కాని యిదేమైయుండును? పట్టిచప్పుడా? లేకందు మానవుఁ డెవఁడేని దాగియుండెనా? తుట్టతుదకు వా రది

పక్షుల రొదదయై యుండునని తీర్మానించుకొనిరి. నిశ్శంకగాఁ దమతమ స్రోవలంబట్టిరి. జగమెల్ల నాయర్ధరాత్రమునఁ గాఱు చీకట్లు క్రమ్మెను. కాని యాచీకట్లలోఁ జక్రధరుని మొగము కళకళలాడఁజొచ్చెను. దానికిప్పుడు నూత్న వికాసము కలినది. ఆ వికాస మతనికిఁ గ్రొత్తయందముంగల్గించెను. అది నవ వికసిత పద్మమువలె శోభించుచుండెను. ఆ సోయగము నాకటిక చీకటిలోఁ దారానాథుఁడు కాని యాదిల్షాహాకాని, చూడలేదు. కాని యతఁడు తనలోఁ దానిట్లనుకొనెను.

'ఆహా! నేటికాలమునకు బుద్ధిసాగరుని జంపు నుపాయముం గాంచితిని.'

పదునాలుగవ ప్రకరణము

దర్బారు

విజయసింహుని వంశ మత్యంత సుప్రసిద్ధమైనది. అతని తండ్రియు, తాతయు పరువుప్రతిష్ఠలు కల్గినవారు. వారు విజయనగర సంస్థానమున సేనానాయకులై కీర్తినిగాంచిరి. పౌరుష వంతులు. శౌర్యైకధనులు. స్వాభావసిద్ధముగా జనులవ్హాదయమునందు గౌరవభావమును నాటుచుందురు. అట్టివారు సుగుణౌదార్యవంతులైనచో వారికిఁగల్గునట్టి ఖ్యాతి మిక్కుటమగుచుండును. తమ్ముఁ బోషించుచున్న విజయనగర సామ్రాజ్యమునకుఁ బెక్కువిజయములను సమకూర్చి వా రట్లు రాజుమన్ననలకుఁ బాత్రులయి యుండిరి.

విజయ సింహుఁడు కూడ, అనువంశీకముగా వచ్చుచున్న శౌర్య ధైర్య గాంభీర్యాది సద్గుణ గణములతోపాటుద్యోగమునుగూడ నిల్పుకొని విజయనగరమునఁ బండితుల చేతను గవులచేతను తదితర లోకముచేతను స్తుతింపఁ బడుచు నుండెను. అతఁడు పిన్నతనమెల్లఁ దనతాతగారింట శృంగారపురమునఁ గడపెను. తరువాత విజయనగరమునకువచ్చి కొలఁది కాలముననే రాజును దన సుగుణసంపత్తిచేతను, సాహస

ధైర్యాదులచేతను, విక్రమముచేతను, మెప్పించి ప్రధాన సైన్యాధిపతులలో నొకఁడాయె. అతనియెడ రామరాజునకుఁ బుత్రవాత్సల్యముకలదు. అందుచే నతఁడు దినదినము నూతనాభివృద్ధిని గాంచుచుండెను. గోల్కొండ నవాబు జగన్మోహినిని దలిదండ్రులను దీసికొనిపోయి కారాగారమున బంధించినవార్త విజయనగరమునకు వచ్చెను. ఆపట్టణమున నెల్లవారును క్రోధావేశ పరవశులైరి. ఇఁకఁ గేవల శౌర్యప్రధానులును, పౌరుషవంతులునగు విజయసింహుని వారికెల్లరకు నెట్లుండునో మేము వర్ణించుటకంటె మీరూహించుకొనుట యందముగానుండును. రామరాజు క్రోధమునకు మితి లేదు. వారినెల్లరను వెంటనే విడిచిపెట్టవ లయునని గోల్కొండ నవాబునకుఁ దెలియఁజేయుటకై మఱునాఁడొక సభచేయ నిశ్చయింపఁబడెను.

సభాస్థలమెల్లను క్రిక్కిరిసి పోయెను. రాజులు, సామంతులు,బంధువులు,జమీందారులు,పండితులు,కవులు, వందులు, మాగధులు, అందఱు చనుదెంచిరి. రామరాజు మెల్లగా లేచి యిట్లనియెను.

"ఆర్యులారా !

మన మీనాఁడు సభచేయుట తటస్థించునని యనుకొనలేదు. కాని యట్టిప్రమేయము తలఁచని తలఁపుగాఁ గల్గినది. విజయసింహుఁడు రాజభక్తికల్గిన యోధశిఖామణి. దేశాభి

మాని. అట్టివానికిఁగల్గిన యీపరాభవమునకుఁ జింతనందవలసి యున్నది.

ఇందీ తరుణవయస్కుని తప్పేమియు లేదు. పాప మత నింట పెండ్లియగునని యతనిబంధుగులును,స్నేహితులును మన మును మిక్కిలి సంతోషించుచుంటిమి. ఆ యోధున కా యా వవసతి, సర్వవిధముల యుండును దగియుండునని యను కొంటిమి.

ఇట్టు లక్రమముగా వచ్చి యీపెండ్లిని స్వప్రయోజన పరత్వబుద్ధిచే నాపుటమాత్రమేగాక తనను ప్రేమింపని జగన్మో హినిని గామించి కొనిపోయి బంధించుట శ్రీ గోల్కొండ నవాబుగారి వంటివారికిఁ దగినపనిగాదు.

ప్రమాద మెట్టివారికినేని యుండును. అతఁ డిట్టిపనికిఁ బశ్చాత్తాపమంది,మనము రాయబారమంపిన తత్క్షణమే ఆపెను తలిదండ్రులతోఁగూడ మన కప్పగింపకపోఁడు. అతఁడు మనకు మిత్రుఁడు. అయినను, మనకు విశ్వాసపాత్రుడగు విజయసిం హునకిట్టి కష్టము ప్రాప్తించినప్పుడు మనమూరకుండుట తగిన పనికాదు. మఱియు సోమశేఖరమూర్తి సత్కుల సంభూ తుఁడు. గౌరవనీయుఁడు. ఆతనికీ కష్టము దుస్సహాము. ఇంతియ గాక హిందూవనితలు పాతివ్రత్యమును స్త్రీలకు భూషణముగా గణింతురు. అదిలేనివారిని మిక్కిలి దూషింతురు. ధనములను

ధాన్యములను, కరులను, పట్టణములను, రాజ్యములను గూడఁ దృణములట్లు తలపోయుదురు. దానినిగాపాడుట రాజధర్మము.

కావున నిట్టియున్నత వంశస్థుఁడగు నిట్టి జమీందారునకు నిట్టియాపద సంభవించినప్పుడును, అట్టి సుగుణైక భూషితురాలగు పతివ్రతా శిరోమణికి మానహాని సంభవించుచున్నప్పుడును, రాజభక్తి పరాయణుఁడై శౌర్యనిధియైన విజయసింహునకిట్టి యాపదవచ్చుచున్నప్పుడును దానిని మనము సామోపాయమున వారింపఁజూడకుండట ధర్మముకాదు.

అందుచేఁ బ్రస్తుతము మైత్రితో మెలఁగుచున్న గోల్కొండ నవాబుగారితో మనము కొంచెము జోక్యముకలుగఁ జేసికొని, జగన్మోహినిని విడిచిపెట్టుఁడని కోరవలసియున్నది. ఇందులకు సరసులగు కుతుబ్షాహాగారు సంగీకరింతురుగాక"

తఱువాత మఱికొందఱు లేచి దానిని బలపఱచిరి. ఎల్లవారు నేకగ్రీవముగా నంగీకరించిరి. కొందఱు యౌవనులుత్సాహ పూరితులై యధికప్రసంగముచేయఁ బూనిరి. కాని చక్రవర్తిగారు పడుచుఁదనపు దుడుకుదనమువలన లాభముగల్గఁజాలదని చెప్పి మర్యాదపూర్వకముగ వారిని వారించిరి. కాని వీరవరులెల్లరు శౌర్యరసముట్టిపడఁ బండ్లు కొఱకఁ జొచ్చిరి. అంత మంత్రియగు చక్రధరుఁడు లేచి శ్రీ చక్రవర్తిగారు గోల్కొండనవాబునకు వ్రాసినలేఖ నిట్లు చదివి వినిపించెను.

" అయ్యా !

మీకును మాకును మైత్రి చాలకాలమునుండి వచ్చుచున్నది. అట్టిమైత్రినే మనకెల్లప్పుడును దైవము ప్రసాదించునుగాత!

మా కొలువునందు విజయసింహుఁడను సుప్రసిద్ధుఁడగు పడుచువాఁడు కలఁడని మీరెఱిఁగియే యుందురు. అతఁడు మాసైన్యాధికారులలో నొకఁడు. ఉన్నతవంశీకుఁడు. సుగుణవంతుఁడు. అతని వంశమెల్ల బౌరుషప్రధానము. అతనిని మీ దేశములో నున్న గౌరవనీయుఁడగు శృంగారపురపు జమీందారు, శ్రీసోమశేఖరమూర్తిగారికూతురు జగన్మోహిని వరించినది. కాని పాపము మీరు రేపులగ్నమనఁగా వచ్చి జగన్మోహినిని జననీజనక సమేతముగా బంధించి గోలుకొండకుఁ దీసికొని పోయినారఁట. అట్టి యుత్తమసాధ్వీరత్నముల మానభంగముచేయుట మనబోంట్ల కుచితముకాదు. స్త్రీజన మానరక్షణము రాజధర్మము.

కనుక మీరు వారిని విడచిపెట్టి మనమైత్రిని నిలుపుకొందురని తలఁచుచున్నాను. వృథాగా, ఈకొద్దిపాటి విషయమునకు గలహించుకొనుట మనకు శ్రేయోదాయకము గాదు. అన్యుని వరించిన స్త్రీని బలవంతముగాఁ దీసికొనివెళ్లి పెండ్లియాడుమని కోరుట మీకు మంచిదికాదు. మీరు వారిని వదలుదురని నమ్ముచున్నాను."

యోధవరుల హృదయపీఠములు కంపించెను. తన్ముఖములయందుఁ బొడసూపిన రక్తకాంతి యాసభామండప కుడ్య జాలములనెల్లను, కుంకమ రాగ సమేతములనుగాఁ జేసెను.

'నేను తీసికొనిపోయెదను, నాకిందు. నేనుదీసికొని పోయెదను, నాకిందు' అని యౌవనులు ముందునకు దుమికిరి.

షడునైదవ ప్రకరణము

తిరస్కారము

గోల్కొండదర్బారున కొకసారి పోవుదము. అది నానావిధ నూతనాలంకార శోభితమై యుండెను.

అందుఁ దమతమ పదవులకుఁ దగినతావులయందు, మంత్రులు, యోధులు మొదలగు వారెల్లరును గూర్చుండి యుండిరి. కొందఱు ద్రాక్షారసమును ద్రావి హాయిగా, ఆ వినోదములను జూచుచు గూర్చుండిరి. నవాబు సింహాసనాసీనుఁడై యుండెను. అనర్ఘమణి జాలములచే నాసభామంటప కుడ్యములు ప్రకాశించుచుండెను. అందు నగిషీపనులు మనోహరముగాఁ జెక్కఁబడెను. ఆ గోడలపైన లతలు, వృక్షములు, హంసములు, మయూరములు సువర్ణపుఁబనులతోఁ జిత్రింపఁబడి యుండెను. మహమ్మదీయులు నానావిధాలంకార ప్రియులు. వారికి భూలోకవినోదములందుఁ బ్రీతి విస్తారము.

అందలి వారెల్ల నానావిధ చిత్రవిచిత్ర వస్త్రాలంకార శోభితులయి యుండిరి. కొందఱు తెల్లపట్టుతోను, కొందఱు నల్లపట్టుతోను, కొంద ఱెఱ్ఱపట్టుతోను జేసిన పాగాలను టోపీలను ధరించియుండిరి. అందఱును వివిధవర్ణ శోభితములయిన

వరాయిలను ధరించిరి. వారిటోపీలపైఁ దురాయి లతిమనో హరముగాఁ బ్రకాశించుచుండెను. మొగమల్ కోట్లపైనఁ జేయఁబడిన బంగారుబుటేదారు పనులు చూచువారి కనులకు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండెను. అట్టియెడ నొకసేవకుఁ డచటి కరుదెంచి యిట్లనియె.

'దేవా! విజయనగరమునుండి రాయబారి వచ్చినాఁడు. దేవర దర్శనమును గోరుచున్నాఁడు.'

అతఁ డాదూతలనుగూర్చి చారులమూలముగా నిది వఱకే వినియుండెను.

'మాకా రాయబారులతోను, గీయబారులతోను బనిలేదు?' అని ప్రభువు చెప్పెను.

'అవునండి. అంతే' అని యొకఁ డనియెను.

మంత్రి నవాబువంకఁ జూచి 'అయినను, అది వినుట మనకుఁ గర్తవ్యము" అనెను.: మఱికొందఱు మంత్రిమాటను బలపఱచిరి.

'అయినచో రానిమ్ము' అని ప్రభువు మరల ననెను.

సేవకుఁడు 'చిత్తము' అని వెడలిపోయెను.

అంత నా రాయబారి నవాబునకు సలాముచేసి లోనఁ బ్రవేశించెను. నవాబు మాటలాడలేదు. మఱి యెవరును మాటలాడలేదు. అతనికన్ను లెఱ్ఱఁబడుచుండెను. అది మంత్రి చూచెనో లేదో కాని,

'ఇటువచ్చి కూర్చుండుఁడు.' అనియెను.

'చిత్తము' అని యతఁడొక కుర్చీపై నధిష్ఠించెను.

'మీరు తెచ్చిన రాయబార మేమి?' అని మంత్రి యడిగెను.

'ఇది చూచుకొనుఁడు. తక్కినది మీకే యర్థమగును.' అని యతఁ డాయుత్తరము నొసంగెను. అది గైకొని మంత్రి మొదలునుండి తుదవఱకు సాంతముగాఁ జదివెను. అచ్చట నున్న యోధులమొగములు రక్తవర్ణాలంకృతములయ్యెను. నవాబు కన్నులెఱ్ఱఁబడెను.

"సేనాధిపతులారా! యావన తురుష్కులారా!

చూచితిరా కాల మెట్లు విపరీతముగాఁ బరిణమించి నదో? నా కితఁడు బుద్ధిగఱపుచున్నాఁడు. పైగా నితనితో స్నేహమును నేను నిల్పుకోవలయునట! ఇతనిస్నేహమును నిలుపుకొనకయున్నచో మన కిఁక దిక్కులేదుగాఁబోలు! మన మితనిమోచేతిక్రింద నీళ్లు త్రాగుచున్నామని తలఁచెను. ఔరా! కాఫరులపని క్రిందును మీదును దెలియకున్నది. ఇందుకు వారి ననవలసిన పనిలేదు. మనయొక్క కృపయే ఇంతవఱకుఁ దెచ్చినది. పూర్వము మన ముసల్మానులు చేసి నట్లు మనముకూడఁ జేసినచో మనల నిట్లు వీ రధిక్షేపింపఁ గలరా? ఆహా! కాల మాహాత్మ్యము! రామరాజు నాకు నీతు లుపదేశింపవలసి వచ్చెనుగా! కనులు పొరలు గ్రమ్మినవి కాబోలు!" అని యతఁడు కూర్చుండెను.

దుర్మార్గునకు మేలుచేయుట కాలసర్పమునకుఁ బాలు పోసి పెంచుటవంటిది. ఈ కుతుబ్షాహాను రామరాజు పూర్వము రక్షించెను. కుతుబ్ షాహాతండ్రి గతించినప్పు డతనియన్న తండ్రిస్థానము నలంకరించెను. అతఁ డితనిం జంపఁ బ్రయత్నింప నితఁడు రామరాజు శరణుజొచ్చెను. అతఁ డితనిని విజయనగరమున నిర్భయముగాఁ గాపాడెను. తరువాత యన్న చనిపోగా నితఁ డతనికుమారునింజంపి తద్రాజ్యభారమును వహించెను. అట్టి యీపురుషునకు రామరాజు ఉపదేశవాక్యములు విషతుల్యములుగాఁ బరిణమించెను.

నవాబట్లనఁగనే సేనానాయకులును, తోకత్రొక్కిన త్రాఁచులకరణి లేచి రామరాజునకుఁ బొగరెక్కెనని యొకఁడును, అతనిని నాశముచేయవలెనని యొక్కఁడును నోరికివచ్చి నట్లెల్లఁ గూయఁజొచ్చిరి.

అంత రామరాజు రాయబారి యిట్లనెను.

"రాజా! ముసల్మాను యోధులారా!

మీ రూరక రామరాజును నిందించినఁ బ్రయోజనము లేదు. చాటున నూరక మొఱుగుట సజ్జనఁ లక్షణము కాదు. మీకు శక్తియున్నచో యుద్ధము నందాయన సైన్యములం దాక్కొని జయించి మగఁటిమి చూపుట లెస్సగాని, యిట్లు చేత గాని ప్రేలుఁడు ప్రేలిన లాభమేమి ? ఇట్టిపనిని మూలనుండు ముసలమ్మలు మీకంటె నెక్కుడుగాఁ జేయఁగలరు.——"

ఇట్లనుచుండఁగనే యొకతురుష్క యావనుఁ డతనిపైకి దుమికెను. అది చూచి రాయబారితోవచ్చిన మఱియిద్దఱు బాకులుతీసికొని విజృంభించిరి. మనరాయబారియు విజృంభించి 'ఆంధ్రవీరులు బొందిలోఁ బ్రాణమున్నంతవఱకు రాజభక్తిని విడువరు. ప్రాణములను లెక్కసేయరు. రండు! సంతోషముతోఁ బ్రాణముల నిట విడిచెదను' అనెను. ఆ యిరువురుఁ గూడ కాలానల జ్వాలలను మీరుచున్న రౌద్రరూపములతో సిద్ధము గా నుండిరి.

ఇఁక నవాబు బుసగొట్టుచున్న కాలసర్పమువలె నుండెను. మంత్రి 'రాయబారులం జంపిన నేమి లాభము? కయ్యము మానుఁడు' అనెను. అందుఁ గొందఱు మహారాష్ట్రవీరులుండిరి. వా రతిప్రయత్నమునఁ దురకల నాపిరి. 'బ్రతికిపోతిరి. పోయి యుద్ధ ప్రయత్నములు చేసికొమ్మని మీ రాజుతోఁ జెప్పుడు' అని నవాబు రౌద్రముతోఁ జెప్పెను.

పదునారవ ప్రకరణము

జ్యోతిషము

బుద్ధిసాగరుఁ డట్లు కారాగారమునఁ బెట్టఁబడెనుగదా? పాప మతఁడిపుడేమి చేయుచున్నాఁడో, ఒకసారి చూచి వత్తము. అతని కాపట్టణమున నొకగొప్ప భవనమిచ్చిరి. దాని చుట్టును జక్కని యుపవనముండెను. అతని కందు సకల సౌకర్యములు సమర్చిరి. అతనికిఁ గొదువ లేశమును లేదు. పూర్వమునుండియు భరతఖండమునఁగల రాజ్యములను బాలించిన రాజులలో నెక్కడో క్రూరు లొకరిరువురు తక్క తక్కిన వారెల్ల రాజఖయిదీల నిట్లే యాదరించిరి.

ఖయిదీ యనఁబడుటతక్క నతనికి సంభవించిన కష్టమేమియు లేదు. ప్రాకృతజనులు కష్టములకు సహింపలేక దుఃఖింతురు. అతఁ డట్లు చింతింపలేదు. అతని ముఖము ధైర్యవంతముగా నుండెను.

ఒకరికి ద్రోహముచేసి పాపకృత్యములచే లోకమునకు హానిచేసినవారిని శిక్షించుట రాజధర్మము. కాని యేపాప మెఱుఁగక ప్రజలచేఁ బూజింపఁబడువారిని జెఱసాలలోనుంచుట ఆత్మనాశమును జేసికొనుటయే. 'వినాశకాలే విపరీత

బుద్ధిః' అని దానినే పెద్దలందురు. కాని యింతమాత్రముననే అట్లు సంభవించితీరునా? ఏది యెట్లయినను అట్టినిర్దోషులను మనము పూజింపక మానుదుమా? వారివంటిపూజ్యులు మఱి కలరా? అట్టివారి పాదరజోలేశములచే నిండిన యాకారగారములు విగతపాపములై పుణ్యక్షేత్రములుగాఁ బరిణమించును. అతఁడు నేఁడుదయము నిర్మలములై మనోహరమై సుగంధయుక్తములై సమీపస్థ కుసుమిత లతాపరిమళ సమేతములై యచటికిఁ జేరువగానున్న యొకసరస్తీరమునుండి వచ్చుచున్న కమ్మతెమ్మెరలను సేవించుచు నాభవనపుముందు భాగమున పికార్లుచేయుచుండెను. అతఁ డిట్లు యోజింపసాగెను.

'ఇది కేవలము నన్నుజంపవలయుననియు, అది ప్రత్యక్షముగాఁజేసిన లోకమునకుఁ గోపము వచ్చుననియుఁ బన్నినపన్నగడ. ఇంతకంటె మఱేమియుఁగాదు. నేనిందుండిన దప్పించుకొని విఘ్నములు కలిగింపక యుండనని వారెఱుఁగుదురు. మఱియు నిట్లుచేసినచో, అమాయకులగులోకులు, వారియాంతరంగిక దూరదృష్టిని దుస్స్వభావమును గ్రహింపనేరక తమ్ము మిక్కిలి దయాస్వభావముకలవారని స్తుతింతురనియు వారియాశయము. ఇదియెల్ల దీర్ఘదృష్టియొక్క పర్యవసానమే. అగుఁగాక! దీనికిఁదగిన ప్రతిక్రియ నెఱవేర్పఁజాలనా?'

అతనికి దూరమున నొక భిక్షుకుఁడు కన్పట్టెను. ఆ భిక్షుకుఁడు శాంతుఁడు. అతనిరూప ముజ్జ్వలమై యుండెను. అతఁ

డొక సన్న్యాసి వేషమును ధరించియుండెను. అతని గడ్డమంత దీర్ఘముగా లేదు. అది నెఱసియు నుండలేదు. అతని మొగము పసిమిచాయలు తేరుచుండెను. కనులు దీర్ఘములై యోచనా సమర్థతను జాటుచుండెను. ఛత్రముకలదు. హస్తమునఁ గమండలము శోభిల్లుచుండెను. ఆ సన్న్యాసికి గంజాయినిబీల్చు నలవాటున్నట్లు తోఁచుచుండలేదు.

అతఁడాపట్టణమున నచ్చటచ్చటఁదిరిగి యచటికి వచ్చెను. మంత్రియతని వంకఁజూచెను. అతనిమనమున నేదియో తట్టెను. కాని యతఁడేమియు ననలేదు. అతని మొగమువంకఁ జూచి యాసన్న్యాసి చిఱునవ్వు నవ్వెను. కాని యది యితరులకు గోచరింపలేదు.

అచట, కారాగార పాలకుఁడును, ద్వారపాలకులును, మఱికొందఱు సేవకులును గలరు. కారాగారపాలకుఁడు ముందుకువచ్చి యిట్లనెను.

'నీవెవరవు? ఇచ్చటకేలవచ్చితివి? నీకిచట బిచ్చము బెట్టువారెవరును లేరు. పొమ్ము'

'నాకు బిచ్చము మాత్రమే ప్రధానముకాదు. మీ వంటివారి దర్శనము నాకుఁ దృప్తి నిచ్చును'

'మావలన నీకేమికావలయును?'

'నాకేమియు నక్కఱలేదు. కొంచెము సంభాషణము మాత్రమే'

'అది యేవిషయముంగూర్చి. ఇపుడు యుక్తమెనా?'

అతఁడు ప్రత్త్యుత్తరము నీయలేదు. అతనికనులు మాత్రము స్తిమితములైయుండెను. అవి సరిగా, ఆకారాగారాధి పతి మొగముననే వ్రాలెను.

'అది రహస్యమా ఏమి? ఏకాంతస్థలము కావలయునా? ఏల యట్లు నిశ్చలముగాఁ జూచుచున్నావు?'

'అది రహస్యముకాదు. నేను జ్యోతిషము చెప్పఁగలను'

పరిహాసమును సూచించుచు, ఆకారాగారాధిపతి మొగమునఁజిఱున వ్వుదయించెను. అది యతఁడు చూచెను. కారాగారాధిపతి యిట్లనెను.

'జ్యోతిషమునందు మాకు నమ్మకములేదు. జ్యోతిష్కులు వట్టి దాంభికులు. జ్యోతిషము బూటకము.'

'అది మీ విజయనగర జ్యోతిషము. మా జ్యోతిష మట్టిదికాదు.'

'మఱి మీదే దేశము'

'మా దేశము పేరు నీకేల? నీకు వలయు సంగతుల నెల్ల నడుగుము. సరిగాఁజెప్పెదను. నాకుఁ గేరళము తెలియును'

'నీది మళయాళదేశమా?'

'కావచ్చును'

'దేశ దిమ్మరులు మిక్కిలి గడుసువాండ్రు. వారితో మాటలాడుటే మిక్కిలి దుర్లభము. అడిగినదానికి సరిగాఁ

సమాధానము చెప్పరు. భయముండదు. అట్టివారితో మాట లాడుట కష్టము' అనెను.

అది యతఁడు వినలేదు. అతఁడిట్లనెను.

'నీకు నాల్గు సంవత్సరములక్రిందఁ బాముకఱచినది. క్రిందఁబెట్టిరి. మూలికాప్రయోగముచే నొక వైద్యుఁడు నిన్ను రక్షించెను'

ఆ యధిపతి, ఆశ్చర్యపూరితుఁడై పోయెను. మఱి యతఁడు మాటలాడలేదు.

'నీతండ్రికి నీవొక్కఁడవే కుమారుఁడవు. నీకిరువురు సోదరీమణులున్నారు. వారికిఁ బెండ్లియైనది. కాని పాపము! చిన్నాపెమాత్రము విధవయైనది.' అతనికాశ్చర్యమెక్కుడాయెను.

'మహాత్మా! మీరు చెప్పినదంతయు యదార్థమే'

'నీ వీ పట్టణమున కెనిమిదామడల దూరమునఁగల యొక చిన్నగ్రామమునఁదాళ్ళతోఫులో నొకగృహములో వెలయు సుప్రసిద్ధు——'

అతఁ డాగుఁడని సంజ్ఞ చేసెను. ఇతఁడాగి, ఆయధికారి చెవిలో నేదియో గొణిగెను. అతడత్యంతా నందమున మునింగెను.

'అయ్యా! ఇదిగై కొనుఁడు. మీఋణమ్మును దీర్చుటకు నే సమర్థుఁడనుగాను. ఇంతతో సంతృప్తివహింపుఁడు' అని

యతనిముంజేతియందు మెఱయుచున్న బంగారుకడియమును దీసి యొసఁగఁబోయెను.

'మాకట్టివి యవసరములేదు. కాంచనము మాకేల? సంసారమా? భార్యలా? బిడ్డలా? మాకు వేళకుబట్టెడన్నము దొరకిన నంతియే చాలును. మీవంటివారి సంతోషమే మాకుఁ దగినప్రతిఫలము. అదిచాలును.'

అది చూఁచుచు, నచ్చటివారిలోఁగొందఱు 'స్వామీ! మాకుఁగూడఁజెప్పుఁడు' అని ప్రార్థించిరి.

వారి వారికిఁ దగినరీతులను వారికెల్లరకు సరిగా నాతఁడు చెప్పెను. వారిలోఁ గొందఱకు రక్షరేకులు కట్టెను. వారెల్లరుఁ బరితృప్తులైరి. బుద్ధిసాగరుఁడు సమీపించెను.

'నీకుఁగూడ జ్యోతిషము కావలయునా యేమి?'

'అవును'

'నీవు వీరివంటి వాఁడవుగావు'

'ఎందుచేత?'

'నీవు రాజద్రోహివి'

'మహాత్ములకు నన్నియుఁ దెలియును. మీకుఁదోఁచి నది చెప్పుఁడు'

అచట నున్నవారికెల్లరకు బుద్ధిసాగరునందుఁగల ప్రేమ మిక్కిలి విస్తారము. అతఁడు మంత్రిగానుండి వారికెల్లరకుఁ జాలమేలుచేసెను. విధివశమునఁ జెఱసాలలోఁబడి యిపుడు

వారికిలోఁబడి యుండవలసివచ్చినను,అతనిని వారు గౌరవింపక మానినవారు కారు. అందుచే నతనిభవిష్య త్తెట్లుండునో, అతని యీకష్టము లెప్పుడు పోవునని యతఁడు చెప్పునో యని వారెల్లరు నతనివంక నేకదృష్టితో వీక్షింపసాగిరి.

'నీ వీరాజ్యమునకుఁ జాలకాలము మంత్రివై యుంటివి. అంతవఱకు నీవు రాజును విశ్వాసముతోఁ గొల్చితివి. కాని యిపుడు రాజద్రోహి వయితివి. ఇంతలో నీ కీ శిక్షపోదు. కాని అది ఆయువుండినచో—నీయాయువు స్వల్పకాలమే ! పాపము—' అతఁడంత నూరకుండెను. మంత్రిముఖమున విచారము తోఁచుటలేదు.

ఆకారాగృహాధిపతి అతనిజెవిలో నేమో యడిగెను. సన్యాసి మెల్లగా బుద్ధిసాగరుఁడు తప్ప తక్కినవారు విననట్లు 'వారమురోజులలో—గండము' అనియెను. అతఁడు మరల బుద్ధిసాగరునివంక దృష్టిపారించెను. అతఁడును చూచెను.

'పాపము నీయందు నాకుఁ గరుణ జనించుచున్నది. నీపాపములు నశించును. దీనిని జేతికిఁగట్టుకొనుము.' అని యొక రక్షరే కతనికిఁగూడఁ గట్టెను. 'నాకిట్టి వానియందు విశ్వాసములేదు. అదివట్టి బూటకము' అని యతఁడు విప్పుట నటించెను. అచటి వారెల్లరుఁ జింతించిరి.

పదునేడవ ప్రకరణము

దీర్ఘదర్శి

రాత్రి ప్రొద్దుపోయెను. కారాగారాధిపతి యింటిలో నుండెను. అందు గొందఱు గుసగుస లాడుచుండిరి. అయింటి యరగుపైన వెనుకప్రక్క మనయోగి పరుండియుండెను. అది దిడ్డివాకిలి. ఆవాకిట నెవరికిని విశేషించి పనియుండదు. ఆ దారి నాయింటికిఁబోవు వా రరిది. ముందు ద్వారముననే యెల్లవారును బోవుచుందురు. ఆయింటఁ గొందఱు గొప్ప వారుండిరి. వారున్నది సభామంటపము. అందుఁ బెద్దమను ష్యులు వచ్చికూర్చుందురు. అది మనోహారముగా నుండెను.

అందు ధనరాసులు కుప్పలుగా మ్రోగుచుండెను. అంతధనము నతఁడెప్పుడు చూచియుండఁడు. కాని యతనికి గుండెలు కొట్టుకొనుచుండెను. అతనికేమియుఁ దోఁచినది కాదు. అతని కా యోగితో సంభాషింపవలయునని కోర్కె పుట్టెను. అతఁ డాప్రదేశమునకుఁ బోయి అతనిని మెల్లగాఁ దట్టెను. అతఁడు మేల్కొనెను.

'అయ్యా! ఇపుడు నేనొకయంశము మీతోమాట లాడవలసియున్నది.'

'ఆఁ! మాటలాడుము. ఫరవాలేదు'

'మంత్రిని జెఱసాలలోఁ బ్రొద్దున మీరు చూచితిరి గదా?'

'ఆఁ!'

'ఇప్పు డతనిని వదలిన'

'నీకుఁ బెద్ద లాభమువచ్చును'

'నాకు లాభ మక్కఱలేదు. ఆయనకు నావలనం గష్టమేదియు రాదుగదా?'

'ఏమియు రాదు.'

'అది వెల్లడికాదా?'

'కాదు. అగునట్టిస్వభావమే యిందులేదు'

'పాపము! మంత్రికిఁగూడ గష్టములు రావుగదా?' అని మరలననెను. సన్యాసినవ్వెను. అతఁ డతనిచెవిలో నేమో రహస్యముగాఁ జెప్పెను.

'మీరుచెప్పినది మిక్కిలి చిత్రముగానున్నది'

'అవును. ఇంకను ముందు గలదు'

'నిశ్చయముగా నిది యొకకథ. ఇప్పుడు నాకు సంశయ నివర్తి యైనది'

'ఇఁక సత్వరమే నీవు పోయి యందులకిష్టపడి వారిని బంపుము'

'చిత్తము'

అని యతఁడు పోయెను. లోపల ధనమును గైకొనెను. అతఁడొక పురుషుని వెంటఁబెట్టుకొని తిన్నగాఁ జెఱసాలకుఁ బోయెను. అచట నతఁడు ద్వారపాలకులతో నేదియో గుసగుసలాడెను. వారిచేతిలో నిన్ని నవరసులను గ్రుమ్మరించెను. ఆ వచ్చినవారితో నిట్లుభాషించెను.

'మఱి బండి సిద్ధము చేసికొనివచ్చినారా?'

'ఆఁ! వచ్చుచున్నది.'

'ఇంకెంత సేపగును?'

'త్వరలోనే రావచ్చును'

అంతలో దూరమున బండిచప్పుడు వినవచ్చుచుండెను. అది యంత కంతకు సమీపించెను. తుట్టతుద కది యా చెఱసాల ముంగిట నిలిచెను. ఆ యధికారి తనదారిని దాను బోయెను. నూత్నపురుషులిట్లు భాషించెను.

'ఇంత యాలస్య మేల చేసితివి?'

'నాకు ముందుగాఁ దెలియలేదు. ఇపుడే తెలిసినది.'

'గమ్య స్థానమునకు వారు పోయి యుందురా?'

'ఆఁ! ఇదివఱకే పోయి యుందురు'

ఆ నూతన పురుషుఁ డిటునటుచూచెను.

'ఆయుధములును మఱచి పోలేదుగదా?'

'వెంట నూరి మఱి తీసికొని పోయినారు'

'పదిలముగా నుండవలయును సుమీ' అని చేతిలో

నొకబంగారు నాణెముంచెను.

'అందుకు పందేహామా ?' అనెను.

ఆ నూత్నపురుషుఁడా ద్వారముం బ్రవేశించెను. అతని కెవరు నడ్డముచెప్పలేదు. బుద్ధిసాగరుఁడున్న ప్రక్కభవనమున కతఁడు పోవుచుండెను.

ఆ భవనమున బైయంతస్తునందుఁ బలుపుపై నతఁడు పరుండియుండెను. అతనికి నిద్దురపట్టలేదు. అతనిమనస్సు యోజనమగ్నమై యుండెను. అచ్చట దీపము ప్రకాశించు చుండెను. ఆ దీపపు వెలుతురున, ఆ దివ్యమూర్తిని మనము కన్నులార దర్శింపవచ్చును. అట్టి కష్టపరంపరలలోనున్నను, అతఁడు ధైర్యమును విడువలేదు. ఆనూతనపురుషుఁ డతని సమీపించెను. అతఁడతనిగాంచి యిట్లనెను.

'నీవెవరవు ?'

'నన్ను తమమిత్రులగు విజయసింహుఁ డంపినాఁడు'

'ఇంతయర్ధ రాత్రమున నేలఁ యతఁడు నిన్నంపి నాఁడు ?'

'మిమ్ములను గొంపోవుటకై'

'నన్నెట్లు గొంపోవఁ గలవు ? రక్షకులు లేరా'

'ఇపు డెవరును లేరు'

'రాజద్రోహిని జెఱసాలలో నుంచినప్పుడు రక్షకు లుండరా ?'

'వారి కతఁడేదో సమాధానముచెప్పనాఁడు.'

'ఇప్పుడు నన్నెక్కడికిఁ గొంపోవుదువు ?'

'చెఱనుండి విముక్తులను జేయుటకు. తరువాత మీ యిష్టము'

'నిన్ను నేనెఱుఁగను'

ఆ నూత్నపురుషుఁ డీప్రశ్నలకు మిక్కిలి లోనఁ గంపింపఁ దొడఁగెను. అతనికి బుద్ధిసాగరుఁడు తమతంత్రమునం బడు నన్నయాశ తగ్గెను. 'ఈ యుత్తర మున్నదికాదా ? ఈ దివ్యాయుధమునకుఁగూఁడ నితఁడు జంకకుండునా ?' అనుకొనెను.

'నీ దగ్గఱ నే మేని యతఁడే నిన్నంపెననుటకుఁ దగిన యాధారముకలదా ?'

'ఇదిగో, ఈయుత్తరమును జూచుకొనుఁడు. తమ సంశయమెల్లఁ దీరును'

అతఁడాయుత్తరమును దీసి బుద్ధిసాగరుని హస్తమున నుంచెను. అతఁడది స్వీకరించి మెల్లగా నిట్లు చదివెను.

"శ్రీమహా మంత్రులవారి సన్నిధికి :—

తమ కృపాపాత్రుఁడు విజయసింహుఁ డనేక నమస్కారములు:—

అయ్యా !

మీరు ప్రతిపక్షుల యొక్క కుట్రలవలన, నేద్రోహముఁ జేయకున్నను, రాజద్రోహులై వృథాగా శిక్షనందుచున్నారు. ఇందుకు నేఁజాల చింతిల్లుచున్నాను.

అయినను, ఇట్టికష్టస్థితిలోఁ దమకు నాకు సాధ్యమైనంత మేలుకలుగఁజేసి, తమయెడ నాకుఁగలభక్తిని జూపుకొనఁదలఁచితిని. నేను కారాగారమునుండి మిమ్మెట్లయినను దప్పించుటకు బూనితిని. దేవునికృపవలన నిందు మనకు సంపూర్ణ విజయము సిద్ధించునుగాక !

కారాగారాధిపతిని మనకులోఁబడునట్లు చేసితిని. దానోపాయమున ద్వారపాలకులనుగూడ మనపక్షమునకుఁ ద్రిప్పితిని. మన మీరాత్రి పోవునప్పు డడ్డమువచ్చువా రెవరునులేరు.

ఈ యుత్తరముందెచ్చిన వాఁడు నాకు మిక్కిలి స్నేహితుఁడు. బంధువు. ఇతఁడు మీయందు భక్తికల్గి మెలఁగునట్టి వాఁడు. ఇతని పేరు కుమారసింహుఁడు. ఇతనికొక బండినిచ్చితిని. బండివాఁడుకూడ మిక్కిలి నమ్మక మయినవాఁడు.

నేను మీరాక కెదురుచూచుచు, తుంగభద్రా స్రవంతి దక్షిణమున్న యిసుకగుట్టల దగ్గఱగానుండు విశాలమగు వట వృక్షముకడ నుందును. అది మనకెంతయుఁ దగినప్రదేశమని మీ రెఱుఁగుదురు. అచటినుండి మీరు పరదేశమునకుఁ బోవచ్చును. ఇచట నుండుట మనకు క్షేమంకరముకాదనుట మీ రెఱుఁగని విషయముకాదు. శత్రుసమూహముల మధ్య నుండుట కంటె నపాయకర మేమియుండును? ఒకవేళ మీరు పరదేశగమన మంత మంచిదికాదనియు, ఇచటనే మాఱువేసమున నుంట మంచిదనియుఁ దలఁచినను, అచటికి వచ్చి

చర్చించి,పిమ్మట,ఇష్టమగు కార్యమును జేయుటయే మంచిది. ఏలయన? అది రహస్యవ్యాపారములకు మిక్కిలి యోగ్యమయినస్థలము. అంట నిర్భయముగా నెంతసేపయినను, ఏవిషయమునుగూర్చియైనను జెప్పుకొనవచ్చును.

విజయనగర ప్రాంతములు జనాకీర్ణములు. అచ్చట రాత్రింబవళ్ళు నెల్ల వేళలను మానవులు సంచరించుచు నుందురు. రహస్యవ్యాపారముల కాప్రాంత భూములు యోగ్యములు కావు. రాత్రివూట పట్టణము వెలుపలకుఁబోవుటకు ద్వారపాలకులకుఁ గనపఱచవలసిన చీటిని సంపాదించి కుమారసింహునకిచ్చితిని. మనకిఁక నేభయమును లేదు. కనుక మీరు సంశయింపక త్వరగా మీకొఱకంపినబండినెక్కి పైఁజెప్పిన ప్రదేశమునకు దయచేయుఁడు. అచట నేను మీకొఱ కెదురు చూచుచుఁ దగినంత పరివారముతో సిద్ధముగా నుందును. మీరు పరదేశమునకుఁ బోవలయునన్న వలయుసామగ్రిని గుఱ్ఱములను దీసికొనిపోవుచున్నాను.

ఇపుడు మన కెంతయు ననుకూలమగు సమయము.

చిత్తగింపుఁడు.

ఇట్లు

భవత్పాదార విందసేవకుఁడు

విజయసింహుఁడు"

ఆ యుత్తరము నతఁడు సాంతముగాఁ జదివెను. అతఁడు తలయూఁచెను!

మహామహుల క్రియ లర్థసమన్వితములు. భావలు మితములు. వారేదిచేసినను, ఏది మాట్లాడినను,అందు పూచిక పుల్లంతయైనను వ్యర్థముండదు. అదియెల్ల నర్థసమన్వితమైయే యుండును. వారిభావము లనన్యగోచరములు. అతి దీర్ఘాలోచన సమన్వితములు. అతఁడట్లేల తలయూఁచియుండెనో మన కేమి తెలియును? అతఁడిట్లనెను

'కుమార సింహుఁడవు నీవేనా?'

'చిత్తము. నేనే'

'బండి యెక్కడ?'

'ద్వారము కడ నున్నది'

'విజయసింహునకు నీ వే మగుదువు?'

'అతఁడును మేమును జ్ఞాతులము. వరుసకు, అతఁడు నాకన్నయగును.మాకిరువురకును జిన్నప్పటినుండి స్నేహము.'

'అతఁడింక నేమేని నీకు జెప్పినాఁడా?'

'ఆఁ! తాను గొంద ఱనుచరులతోఁగూడి పోయి తుంగభద్రానదీతీరమున నున్న యాపెద్దమఱ్ఱిచెట్టుదగ్గఱ తమ కొఱకు కనిపెట్టుకొని యుండునని చెప్పినాడు'

ఈ ప్రశ్నములన్నియు నతఁడతని నేల యడుగవల యును? ఇదియంతయు వ్యర్థప్రసంగము కాదా? అతఁడట్లు

వ్యర్థప్రసంగముచేయునా ? ఆయుత్తరమున నీసంగతులన్నియుఁ జెప్పఁబడియుండలేదా ? అయినచో నతఁడు మరలనూరకి యేల యతని నడుగవలయును ? అతఁ డొకసారి యా సౌధము ముందునకు వచ్చి యుమ్మి యుమియుచు నల్గడలఁ బరీక్షించి చూచెను. అతని కేమియు గోచరింపలేదు.

'ఇపుడెంత కాలమైయుండును ?'

'రమారమి రెండుజాములైనది'

'బండివాఁడు సరియైనవాఁడేనా ?'

అతని కీ ప్రశ్నలు విసుగుఁబుట్టించు చుండెను. అతని కా మంత్రియొక్క భావమేమియు నర్థముకాలేదు. అతఁడు వత్తు ననియు రాననియుఁ జెప్పలేదు. వచ్చునది రానిది యతనికిఁ దెల్లముకాలేదు. హృదయ మూగుంచుడెను. ఏమన్న నేమగునోయని భయము. పయికిమాత్రము గాంభీర్యము. మంత్రి యతని నప్పుడప్పుడు వీక్షించుచుండెను. అది యతనికి మఱింత భీతిదాయకముగా నుండెను. ఎట్టకేల కతఁడిట్లనియెను.

'అయ్యా ! కాలము పోవుచున్నది. ఆలస్యమేల ?'

'అవును. మనకిపుడు కర్తవ్యమేమి ?'

'ఏమియు లేదు. పోవుటయే.'

అతఁడు మరల నొకపరి సౌధపురః ప్రదేశమునకు వచ్చెను. దూరమున నతని కేదో గుర్తుకాన్పించెను. 'ఆఁ ! ఇఁక పోవచ్చును' అని తనలో ననుకొనెను.

'నా జాగులేదు'

'నావెంట దయచేయుడి?'

కుమార సింహుఁడు ముందునడిచెను. బుద్ధిసాగరుఁడతనివెంట నడువ నారంభించెను. అతని హృదయము సంతోష సంపూర్ణమాయెను. తానంతటి మహామంత్రిని మోసపుచ్చగల్గితినిగదా యని యతఁడు తన్నుదానే యభినందించుకొనఁజొచ్చెను. అంతకంటె నతనికిందువలనఁ గల్గు లాభమును దలఁచుకొన్నప్పుడు వచ్చు హర్షమునకు మేరలేకుండెను.

అతఁడు మెల్లగాఁ దనలోఁ దానిట్లు తలపోసికొనెను. 'బుద్ధిసాగరునంత మహామంత్రిని మోసపుచ్చఁగల్గితిని. ఇఁక రేపు నాయిల్లు బంగారముతో నిండును. చక్రధరుఁడుగారు నా తెలివికి నన్ను అభినందించును. ఆహా! నాజన్మ మెంత యదృష్టవంతము?'

ఆ యిద్దఱును వాకిటనిలిచియున్న బండిదగ్గఱకుఁ బోయిరి.

'అయ్యా బండినెక్కుడు' అనియెను.

అతఁడు బండిని నధిష్ఠించెను. మహాపురుషులకు దీర్ఘదర్శిత్వము స్వాభావికము. సామాన్యుల కగోచరములగు నంశములను వారు చమత్కారముగా గ్రహింతురు. అట్టివారి బుద్ధి అత్యంత సూక్ష్మము.

ఏయంశమునఁగాని చక్కఁగాఁజర్చింపక ప్రవేశింపరు. అట్టి చోఁ దన్నెవఁడో యొకనూతనపురుషుఁడు వచ్చి 'మిమ్ము జెఱ నుండితప్పింతును, రండు' అనియొకయుత్తరమును జూపించినంత మాత్రమున నదియెల్ల విశ్వసింతురా ? దూరగ్రహణైక సమర్థమగు వారి బుద్ధియందు మోసమును శంకింపకుండునా? అట్లు శంకింప చేని యది స్తుత్యార్హమా ? అట్లేల యనవలయును ? ప్రమాదోధమతామపి' కదా ? విశ్వసించినను విశ్వసింపకున్నను బుద్ధిసాగరుఁడు బండినెక్కెను. అది కదలెను. కుమారసింహుఁడును బండివాఁడునుగూడ నెక్కిరి. మంత్రి యతనితో నేదోప్రసంగము చేయుచుండెను. అస్పష్టముగా, ఆ బండికి వెనుక అప్పు డప్పుడు చిన్నచప్పు డగుచుండెను. ఈధ్వని విన్నప్పుడు మనకు నిన్నయాదిల్షాహా రహస్య మందిరమున చెట్టుకడ విన్నచప్పుడు స్ఫురింపకుండునా? ఆ బండి తుంగభద్రాస్రవంతి నానుకొనియున్న యడవులలోనికిఁ బోవుచుండెను.

పదునెనిమిదవ ప్రకరణము

ఆశ

ఇంకను సాయంకాలము కాలేదు. అరవికసించిన మల్లికాకుసుమముల సౌరభము, ముగ్ధా సుందరీ మనోహరమందహాస పరంపరల తెఱంగున సరసుల హృదయములను హరించుచుండెను. అతి తీక్ష్ణకర పరంపరలచేతఁ బ్రపంచమును గాల్చివేసిన ప్రభాకరుండు కొంచెకొంచెము శాంతిలుచుండెను. అతని తేజఃప్రకరమెల్ల వయసుతోఁగూడఁ దగ్గిన ముసలివాండ్ర పరాక్రమ మట్లు కుంచితమాయెను. ఇప్పటికి సాయంకాలపు టెండ ప్రపంచమున కెల్ల బంగారపుఁ బూతపూయుచు మనోహర మగుచుండెను.

అట్టియెడఁ దనసౌధారామమునందుఁ గల చంద్రశిలావినిర్మిత విహారమంటపమునందు మనమిదివఱకుఁ జూచిన గోల్కొండపట్టపురాణి యిటునటు తిరుగుచుండెను. సమీపమునంగల కాసారముమీఁదుగా పూసారములు గ్రోలుచు ఝుమ్మనుచుఁ గూయుచున్న మత్తభృంగముల కలమధుర రవములు కమ్మతెమ్మరలతోఁగూడఁ గలిసికొనివచ్చి యాపెహృదయమున కాహ్లాదమును గల్గించుచుండెను.

ఇట్లాప యాభవనమున సాయంతనవిహారము సల్పుచుండఁగనే పొద్దుగ్రుంకెను. చీకటులు గ్రమ్మెను. ఆమె యింకను తనశుద్ధాంతమునకుఁ బోవసమకట్టినది కాదు. ఇప్పటికామె యచటికివచ్చి చాలసేపయినది. కాని ఆమె యేల యచటినుండి పోదు? ఆమె యెవరికొఱకో యెదురుచూచు చున్నట్లుండెను. అప్పుడప్పుడు పరధ్యానముగానుండి మత్తమధుకరములుచేయు నిస్వనములను కామినీ కింకిణీ రవములనుగా గ్రహించి యులికిపడుచుండెను.

అంతలో నొక తురష్కసుందరీ రత్నము తాను ముందు నడచుచు వెనుకవేఱొక సుమృదులాంగిని దీసికొని మెల్లగా వచ్చుచుండెను.

ఆమె యాసుందరినిజూచి 'సోదరీ! లోనికి దయ చేయుము.' అనెను.

ఆ ముప్వురును లోనఁబ్రవేశించిరి. ఆమందిరమున నొక వైపుననున్న మెట్లపై నెక్కి యామందిరపుఁ పైభాగమున కరిగిరి. అది యత్యంత మనోహరముగా నలంకరింపఁబడెను. అందు పరిమళతైలముచేనింపఁబడినయొక దీపము వెల్గుచుండెను.

ఆ ప్రదేశమునకుఁ బోవఁగనే మనగోల్కొండ బేగము 'స్త్రీలోకరత్నమా ! ఆ యాసనముపైఁ గూర్చుండుము' అని యామెను బ్రార్థించెను. ఆమె యాసనము నధిష్ఠించెను. ఆమెకెదురుగా నాపట్టమహిషి కూడ నమీపముగానున్న

యాసనముపైనఁ గూర్చుండెను. అతఁడు తెప్పవాల్పక యా నూత్నసుందరివంకఁ జూచుచుండెను.

ఆమె తనమేలిముసుఁగును దీసివైచెను. ఆ సర్వలోక సమ్మోహనమగు సౌందర్యవతి యెవరు?

ఆమె జగన్మోహినియే. ఆబేగ మాసుందరివంకఁ జూచెను. ఆ ప్రాలినచూడ్కుల నాపె మఱి మరల్చుకొనలేక పోయెను. ఆచూపు లందు లగ్నమైపోయి మఱల్ప శక్యము గాక యుండెను.

సౌందర్యము విచిత్రమయినది. అది మానవులహృదయము నాకర్షించుచుండును. కొందఱిమొగములఁజూడఁగనే స్వాభావికమగు హర్ష ముదయించును. అది నూతన పురుషులకుఁ బ్రేమానుబంధముం గల్పించుటకుఁ మిక్కిలి నేర్పుతో సేవచేయును. ఆబేగ మా సుందరీమణింజూచుచు గొంతసేపు వఱకు మాట్లాడ లేకపోయెను. స్త్రీలసౌందర్యము స్త్రీలను బురుషుల మనోహరాకృతి పురుషులనుగూడ నొక్కొక్కప్పు డాకర్షించును.

కం॥ మగవానికి మగవాఁడును
మగువకు మగువయును వలచు మఱియేమన న
న్నగరపు రాజకుమారుల
జిగిబిగి సోయగము, చెలుల సింగారంబున్.

ఆపె తుదకుఁ బ్రయత్నముచేసి యిటనెను.

'అక్కా! నేను నిన్ను 'అక్కా' యని పిలిచెదను. నీవును నన్నట్లే పిలువుము. స్నేహపూర్వకమగు నీప్రసంగమున దారతమ్య ముండరాదు.'

'అది మీదయ. సజ్జనలక్షణము'

'మీమొగముజూడఁగా నాకు మిక్కిలి జాలియగు చున్నది. పాపము మీకుఁ గల్గినయాపద యెంతయు విషాద కరమైనది.'

జగన్మోహిని మాటలాడలేదు.ఆమె మొగమున బాష్ప ములు గ్రమ్మెను. ఆపెదృష్టి ప్రసరించుటలేదు. మొగమును వంచి మెల్లగాఁ దనచేలాంచలమునం దుడిచికొనెను.

'అక్కా! మీనగర నామమేమి?'

'శృంగారపురము'

'అవును. అది మారాజ్యములోనిదే కాదా!'

'అవును'

'ఎక్కడ? కృష్ణానదీసమీపమునఁగాదా?

'అక్కా! అవును. దానికి సమీపముననే యున్నది'

'మీతండ్రి జమీందారు. ఆయన వంశము సుప్రసిద్ధ మైనది. ఆయన సుగుణములంగూర్చి యీావఱకే వినియుంటిని. పాప మాయనకుఁ జాలకష్టమువచ్చినది. ఆయనపేరేమి?'

'ఆయనపేరు సోమశేఖరమూర్తి'

మఱల నొకసారి యామె కనుంగొలకులు బాష్ప పరివృతములాయెను. స్త్రీ లెంత ధైర్య వంతురాండ్రయినను హృదయములు శిరీషకుసుమ కోమలములు. పురుషులవలెఁ గష్టముల నెదుర్కొని నిలువఁజాలరు. ఆపె లోన 'హా! తండ్రీ నావలన నీకెట్టి కష్టములు వచ్చినవి!' అని యనుకొనెను. అదియంతయు బేగము కనిపెట్టెను. ఆపె యామె నీప్రసంగము నుండి మార్పవలయునని తలఁచెను.

'నవనీతకోమలమగు నీహృదయము నీకష్టకరమగు ప్రసంగముచే క్షోభ పెట్టను.'

ఆమెముఖము వినమ్రమైయుండెను.

'అక్కా! మనము స్నేహభావముగల సోదరీతిలకముల వలె మాటలాడుకొందమని నీతో ముందే చెప్పితిని. ఇంకను సంశయించెద వేల? నాయీప్రసంగము నీకేమేని కష్టమును గల్గింపదుగదా?'

'అమ్మా! అట్లుతలపోయకుము. కష్టములతోఁ గుందు చున్న నన్ను గృపావిశేషముచే మన్నించి నామేల్బెడ్డలను దల్లివలెఁ గనుఁగొనుచున్న మీప్రసంగము నాకుఁగష్టదాయక మేలయగును?'

'అవును! అదికాదు. హిందూసుందరీమణులు స్వాభావికముగా సాధుశీలము కలవారు. మెల్లగా మాటలాడుటకు వా రలవడియుందురు. అది నే నెఱుంగుదును. వారికి మావలె

ప్రగల్భశీలత యుండదు. శాంతభూషితలు. వారుమాటలాడు నప్పుడు మనోజ్ఞమై లజ్జ ముఖమునకు వన్నెగల్గించుచుండును.'

'అవును. మీారెఱుఁగని దేమికలదు?'

'కాని సోదరీ! మనము కొంచెము నేపదిమఱచి విచ్చల విడిగా మాటలాడుకొందము'

ఆమెభావమును సంపూర్ణముగా జగన్మోహిని గ్రహించెను. చిఱునవ్వంకురించెను. అది యామె స్వభావ రమణీయ మగు ముఖమునకు వన్నెబెట్టెను.

'అందుకు నాకుఁ గూడ నిష్టమే'

'స్త్రీలకు మైత్రియం దపేక్ష మెండు. అందుచే నే నీ మైత్రిని గోరుచున్నాను'

'నామైత్రివలన మీాకు లాభము కల్గకపోవచ్చును. కాని మీామైత్రి మాకత్యంత మవసరమైనది. మీాదయమాకుఁ గావల యును. మామైత్రిని మీారపేక్షించుటకు మేమెంతటి వారము? అది మీాకరుణయే'

'సోదరీ! అట్లనఁబోకుము. వయసునఁ జిన్నదానవై నను నీవు పెద్దదానవే. నీ సుగుణసంపద లిదివఱకే జగత్తునం దెల్లఁ బ్రసిద్ధములు. మైత్రికిఁ బరస్పర సుఖదుఃఖ నివేదనము కావలసియున్నది. అందొక పక్ష మున్నతమైనచో నసహ్యము. నేనొకవిషయమునఁ బెద్దను. నీ వొకవిషయమునఁ బెద్దవు. కావున మనమైత్రి సమానముగా శోభింపఁగలదు'

జగన్మోహినికిఁ గొంచెము చనువుచిక్కెను. ఆపె యింకఁ బ్రశాంతశీలయై యుంటమంచిదికాదని తలఁచెను. బేగము సాహెబంత విధేయతతోఁ దనవంటి సామంత ప్రభువు కూతును స్నేహముకొఱకు యాచించుట తనకు శుభకరమని యాపెతలఁచెనా యేమి? ఆమె మొదట నింతసన్మానము జఱుగునని తలంచియుండలేదు. ఇట్లనెను.

'యవన సుందరీమణులు చమత్కారవతులు. చలోక్తులకును చమత్కారములకును వారిసంభాషణములు పుట్టినిండ్లు అనివింటిని. అది నేఁడుకంటిని'

ఆ యవనసుందరి మోముదామర వికసించెను. సోగలైన యాపెకన్నులు విరళమాయెను. 'ఇపుడీమెకుఁ గొంచెము సిగ్గుతగ్గినది' అనుకొనెను.

'వారు హృదయాకర్షణమున సమర్థురాండ్రు. సర్వసౌఖ్యవతులు.'

'అదిమాత్రము సరికాదు. చమత్కార ప్రసంగములకును, సమయోక్తులకును, చలోక్తులకును, చాతుర్యములకును, సోదరీ! నీవన్నట్లు మేము సుప్రసిద్ధురాండ్రమే. హృదయాకర్షణ జేయుసామర్థ్యముకూడ మాయందుఁగలదుకానియదృష్టము'.

ఆపె నిట్టూర్పువిడిచెను. ఆమెమొగము విరక్తిని సూచించుచుండెను.

'అక్కా! అట్లనెదవేల?'

'నిజముగా మే మదృష్టవతులముకాము'

'ఎందుచేత? మీకంటె నదృష్టవతులు లేరని చెప్పుటయా!'

'హిందూయువతు లదృష్టవతులు'

'నేనట్లు తలంపను. యవనసుందరులు స్వాభావికముగా సౌందర్యమును బ్రేమింతురు. ప్రపంచమునంగల సర్వసౌభాగ్యములకును,సర్వసుందరవస్తువులకును వారిసౌధములు నిలయములు. అత్యంత మధురమైన గానమును నిత్యము నాకర్ణింతురు. దేహములను జక్కగాఁ బూలచేతను లతలచేతను, చిత్రచిత్రముగాఁ జిత్రింపఁబడిన మొఖమల్ గుడ్డలచేతను పట్టుపావడలచేతను శోభస్కరముగా నలంకరించుకొందురు. వారికింకఁ దక్కువేమి ?'

'వారి సౌభాగ్య మంతవఱకే'

జగన్మోహిని గ్రహించెను. ఊరకుండెను.

'మాకును, అదృష్టమునకును జాలదూరము. మేమీ సౌధపంజరములందు బంధింపఁబడిన విహంగములము. మా కాలమును సౌందర్యమును యౌవనమును, భూలోకసృష్టి వినోదములను మనోహరవస్తు ప్రపంచమును జూచుటతోడనే సరిపోవును. హిందూసుందరీమణులు తమ మనోహరుల హృదయములను హరింతురు. ఆభాగ్యము మాకులేదు. పరస్పరానురాగము, ప్రేమ, యివి మే మనుభవింప నోఁచుకొనలేదు. అది

లేక సర్వవస్తు శోభితములగు నీసౌధపరంపరలతోడ నేమి ప్రయోజనము ?'

'అది, ఎందుచేత'

'పాదుపాలు బహుసుందరీప్రియులు'

జగన్మోహిని 'అది కష్టమే' అనెను.

నారీలోకమునకు మనోరథములు సమానములు. వారికిఁ బరుల కష్టములయం దనుతాపము స్వాభావికముగా జనించును. ఇతరులకష్టములను జులకనగా వారు గ్రహింతురు. అప్పుడామె మొగ మనుతాపసూచకముగా నుండెను.

'సుందరీరత్నమా! హిందూరాజులలోఁ జాలమంది యేకపత్నీ వ్రతముకలవారఁట'

'అవును. రాజపుత్రులలో, ఈ యాచారము విశేషించి కలదు.'

'అది చాలమంచిది'

'ఈ యాచారము మీలోను గలదనివింటిని'

'ఆఁ! కలదుకాని నవాబుల దర్బారులకది పనికిరాదు.'

ఆమె కొంచెము సేపూరకుండెను.

'సుందరీరత్నమా! స్వభావజన్యమగు చాపల్యమునకు లోనై యొకవిషయము నడుగ నుపక్రమించు చున్నదానను. స్నేహధర్మములో నీవు వేఱుగా భావింపవుగదా?'

'అది యడుగఁదగినదియుఁ జెప్పఁదగినదియుఁగూడ నైనపక్షమున నభ్యంతరమేమి? మాకది యవమాన ప్రదము కాదేని యడుగవచ్చును'

'అది మనోహరమైనది. శ్రవణానందకరమైనది. ప్రేమ యీశ్వరదత్తమైన శాశ్వతవస్తువు. అది యత్యంత మధురము. మానవులకెచట యిష్టమో యది యచట పుట్టుచుండును. ఇష్టమే ప్రేమ. ప్రేమయే యిష్టము. అది యిచ్చిన వారికిఁ బుచ్చుకొన్నవారికి హర్షమునుజనింపఁజేయును. ఎవరి యందుగాని తమప్రేమను లగ్నముచేయుక మానవు లుండఁజాలరు. అది వారిసహజగుణము. సకలజగన్మనోహరమైన యీ సుందరీ రత్నముయొక్క ప్రేమ యెచట లగ్నమైనది?'

ఆమె మొగము మందమారుత కంపిత స్వర్ణకమలము వలెఁ జలించెను. అవనతమై యుండెను. ప్రేమతరంగిణి యామె మొగమునుండి ప్రవహించుచుండెను. మనోహారిణియగులజ్జ యందు స్నానముచేయుచుండెను. ఆసుందరీమణి మఱి మాటలాడ లేకపోయెను.

'అనూనవిలాస శోభితమయిన నీమొగమే నీహృదయమును జెప్పకచెప్పుచున్నది. హిందూసుందరులు తమ మనోహరుల నామములను జెప్పరని వింటిని. ప్రోషితమ్మాదియెక్కడనేని సక్తమయినదా? లేదా?'

ఆ హేమసరోజము యథాపూర్వముగా నుండెను. అల్లు తన్నంతప్రీతిపూర్వకముగా నడిగిన యువనాయకుని పట్ల

మహిషితో దాఁచిచెప్పుట కామె యిష్టపడలేదు. నవనీత కోమలమైన యామెహృదయము చలించుచుండెను. అది సరళమైనది. వక్రతగాని కపటముగాని యందు లేదు. ఆ స్వర్ణకమలమునుండి యస్పష్టమై, మంజులమై, త్రపావృతమై, అనురాగద్యోతకమై, శ్రవణామృతమై, సుఖకరమై, సుకుమారమై, కుసుమసార సమాకర్షణ లోల మధుకరీ కలనిస్వనములను హసించుచున్న యొకమధురవాణి వెల్వడుచున్నది!

'అవును. అదిసక్తమైనది' అనెను.

ఆ యవనసుందరి ముఖమునుండి మందహాసతరంగిణి ప్రవహించుచుండెను. అది ప్రయత్నపూర్వకముగాదు. సహజము.

'అది యెవనియందు లగ్నమైనదో యతఁడు ధన్యుఁడు. ఆ యదృష్టవంతుఁ డెవరు?'

ఆమె యుత్తరమును నిరీక్షింపలేదు. ఆమెకు ప్రాచ్య సుందరీమణుల వర్తనము తెలియును. ముగ్ధాతరుణుల భావములు ప్రౌఢములుకావు. కోమలములు. ఆపె ప్రత్యుత్తరము చేయలేదు. అది నిరాకరణము కానేరదు.

'పోనిమ్ము. నారీరత్నమా! ఒకసారి నీదృష్టి నిటుసారించుము. ప్రకృతిసుకుమారములగు నంకకములతోడను అత్యుత్తమ లక్షణశోభితమగు మోముఁదమ్మితోడను సకల జగన్మనోహరముగానున్న యీమూర్తి యెవరిది?'

అని యామెచేతికొక చిత్రపలకము నందించెను. అందొక దివ్యసుందర విగ్రహము చిత్రింపబడియుండెను. అది నిశ్చయముగాఁ జిత్రప్రతిమయనుటకు వలనుగాకయుండెను. అందు జీవలక్షణములన్నియు వ్యక్తము లగుచుండెను. అది నిజముగా ప్రతిమ కాదు.

ప్రాచీన హిందూనాగరకతను జాటుశాస్త్రములలో శిల్పకళాచాతుర్యమొకటి. అందీ చిత్రలేఖనము మిక్కిలి హృదయంగమైనది. ప్రకృతి సౌందర్యమును, మానవ విగ్రహములను, ఆయా భావములతోఁగూడ లేశమేనియుఁ దప్పకుండునట్లు సహజముగాఁ జిత్రింపఁగల సుప్రసిద్ధచిత్రకారులు నేఁటి వఱకును గలరు. వారు హిందూదేశ ప్రాచీనవైభవమును, నాగరకతను, శాస్త్రసంపదను దమచిత్రముల మూలకముగా గానముచేయుచుందురు.

ఆ చిత్రపలకమును జగన్మోహిని వీక్షించెను. ఆమెకుఁ దృప్తితీరలేదు. నీలోత్పల దళముల నధఃకరించుచున్న యాపె కనుల నీరు గ్రమ్మెను. అది యప్రయత్నసిద్ధము, సహజము. ఆమె దానినాపుటకుఁ బ్రయత్నించెను. కాని సాధ్యమాయెనా? ముత్యములవలె నాబాష్పబిందువు లాసుందరి తొడలపైఁబడుచుండెను. అది యా యువసుందరి కనిపెట్టెను. ఆపె ఫక్కున నవ్వెను.

తరుణుల కది స్వాభావికము. భార్యా భర్తలకు నేకత్ర సమావేశముచేసి పరిహాసించుట సుందరీమణులకు సంతోషముగానుండును. అందీ యవనసుందరి హృదయము నిష్కాపట్యమైనది.

'అక్కా! ప్రత్యుత్తరమీయవేమి?'

'ప్రత్యుత్తర మేమున్నది? మీరెఱుఁగరా?'

ఆ చిత్రపటమెవరిది? అది నీకిదివఱకే గోచరించియుండును. అదిస్వభావము. అంతమాత్రము స్ఫురింపనివాని కేదియు స్ఫురింపదు. ఆ చిత్రఫలకమువంకఁ దిన్నగాఁజూడుము. అందు విజయసింహుని లోకోత్తర మూర్తికలదు.

'నీ హృదయమును హరించినసుందరుఁ డితఁడేనా?'

ఆమె చిఱునగవుచే నంగీకారభావమును సూచించెను. మఱి యిట్లనెను.

'కాని అక్కా! ఈ కోరిక యీ జన్మమున లభించునదికాదు. అంతభాగ్యము నావంటి దురదృష్టురాలికి గల్గదు.'

'ఎందుచేత? ఇది పరస్పరానురాగముకాదా? అతఁడు కూడ నిన్ను ప్రేమింపలేదా? చూడుము! ఈసమానరూపవయోవిలాసములే మిమ్మిరువురను దంపతులనుగాఁ జేయఁదలఁచి దేవుఁడు సృష్టించెనని చెప్పక చెప్పుచున్నవి. అది తప్పైనేని యీసృష్టి రుచించువా?—అతఁడు కూడ నిన్నుఁ బ్రేమించెనని వింటినే?'

'నాకీ కారాగారబంధ విమోచన మీజన్మమధ్యమున నుండఁగలదా ?'

యవనసుందరి యామెను హృదయపూర్వకముగాఁ బ్రేమించెను. అందు కామె సౌందర్యమును సుగుణగణములును వారుపడుచున్న కష్టములును గారణములుకావచ్చును. అది యునుగాక యామెస్వభావము కరుణారసపూరితము. ఆమె యిదివఱకే యీమెకష్టములను దప్పింపవలెనని సంకల్పించి యుండెను.

'సోదరీ! అవును. పాపము మావలన నీకుఁగష్టములు చాలఁ సంప్రాప్తించినవి. అయినను సోదరీతిలకమా! నీకష్టము లం దొలగించుట నాచేనైనంతవఱకుఁ బ్రయత్నించి చూచెదను'

'సాహెబా! వందనములు. నాయందిట్టి కరుణనువహించుట నాయదృష్టము. నాపుణ్యము పరిపక్వమైనది. మఱచిపోవలదు సుమీ!'

'అక్కా! ప్రొద్దుపోయినది. ఇఁక నిటనుండుట యుక్తముకాదు. పోదము. కాని చింతమాత్రము మనస్సునం దుంచుకొనకుము. నీకుఁ ద్వరలోనే విముక్తి యగును లే'

'అక్కా! పరిపూర్ణకృపనుంచుము. మీమాటలచే నాకు స్వస్థత కల్గుచున్నది. ఇఁక సెలవు తీసికొనెదను'

'మంచిది. మీ యిరువురుదంపతులను మఱియొకసారి చూచుభాగ్యము నాకుఁగల్గుంగాక!'

పందొమ్మిదవ ప్రకరణము

రాధాకుమారుఁడు

కం॥ స్వాతంత్ర్యమె నిజమోక్షము
స్వాతంత్ర్యమె సర్వసౌఖ్య సారము-జగతిన్
స్వాతంత్ర్య మభిలషించెడు
నాతఁడు దేవేంద్రపదవి నైనఁ ద్యజించున్.

సృష్టిలోని జంతువులకెల్ల స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ స్వాభావికము. పరాధీనజీవితము సర్వభోగవంతమయ్యు సౌఖ్యకరముఁ కాఁజాలదు. మానవులకు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ తదితరజంతువులకంటె హెచ్చు. సకల సుఖాస్పదములయిన చంద్రశాలలలో హంసతూలికాతల్పములందుఁ గోరినవస్తు ప్రపంచమునెల్ల ననుభవించుచు భూలోకమందు స్వర్గసౌఖ్యముల నందుటకంటెఁ గల్గినంతవఱకు దిని త్రావి స్వేచ్ఛాపరతంత్రుఁడై మెలఁగుచుండుట యనేకరెట్లుత్తమము. పరాధీనజీవితమునే యెల్లప్పుడు గోరుచుండువారుత్తములుకారు. ఉత్తములెల్లప్పుడు స్వతంత్రత నభిలషింతురు. దానికొఱకే రాష్ట్రములు పోరాడుచున్నవి. రాజ్యములు నశించుచున్నవి. కోట్లకొలందిగా జనులు నశించుచున్నారు. కాని యుత్తములు తదభిలాషను విడువరు.

విడువనే విడువరు. ఎన్ని కష్టములు జనించినను, విడువరు! పరాధీనవృత్తి బానిసవృత్తి. తన వ్యసనహారములు చూచుకొనుటకుఁ దన కధికారములేదు. ఒకరిక్రింద తాను బానిసగా నుండవలయును! తానెందునకుఁ బనికిరాడు! అతనికి గౌరవము లేదు! ఎందుకా బ్రదుకు?

పాపము! చెఱసాలలోఁబడిన జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారుల తరువాతివృత్తాంత మేమయినదో కనుంగొనవలయును.

జగన్మోహినియొక్క ప్రీతి నేవిధముననయిన సంపాదింపవలయునని నవాబు దినదినము మధురములయిన కదళీఫలములను దాడిమఫలములను మఱియు నానావిధఫలములను బంపుచుండెను. బంగారుజరీతోఁ బనిచేసినపట్టుపుట్టము లాపెకుఁగొదువలేదు. సేవకులు కొల్లలు. సువర్ణమయరత్నఖచిత మనోహరానర్ఘభూషణములతో నాసౌధము నింపఁబడుచుండెను. చంద్రహారములు సూర్యహారములు మొదలగునవి వలయునన్ని! కాని యవియన్నియు నెవరికి వలయును? ఆపె వాని వంకఁ గన్నెత్తి యయినఁ జూడలేదు.

మొదట నామెను విచారించుటకును, ఆమెకు సేవ చేయుటకును దురకలను నియోగించెను. కాని యది యాపేక్షితముగానుండ దనుకొనెనుగాబోలు నవాబొక హిందువు నధికారిగా నియోగించి హిందూసేవకుల నేర్పఱచెను. కాముకులకుఁ దమకోరిన సుందరీమణుల నెట్లైన మెప్పించవలయు

ననుటకంటె మఱియేప్రపంచముఁ దెలియదు. అట్టివారు నిశ్చయముగాఁ దారుకోరిన మత్తకాశినులయొద్దఁ బిచ్చివారివలె-కాదు బానిసీలవలెఁ జరింతురు.

కాని యీ యిరువురు సుందరీమణులును, కృష్ణపక్ష చంద్రికవలెఁ గృశించుచుండిరి. వారిముఖములకాంతి తగ్గుచుండెను. సంప్రాప్త వికసిత హేమకమలములవలె నున్న మొగములిపుడు వాడిపోయినవి. నిశ్చయముగా వారు ప్రాణధారణకొఱకు మాత్ర మప్పుడప్పు డేదో కొంచెము భక్షించుచుండిరి. సురుచిర పదార్థములు వారికి రుచించుటలేదు. విచార దేవత వారికెల్లపుడు ప్రత్యక్షమగుచుండెను. తల్లిఁదండ్రుల కష్టస్థితులను దలపోసి తనవలన నట్టికష్టములు వారికిఁ గల్గెఁగదా యని జగన్మోహిని శోకించుచుండెను. తనవలనఁ దనసహవాసినికిం గూడఁగష్టములొదవెనని యాపె మఱింత పొగలుచుండెను.

స్వర్ణకుమారికిఁ దల్లిదండ్రులులేరు. చిన్నప్పుడే గతించిరి. అప్పటి నుండియు దయార్ద్రభావముతో జగన్మోహినితల్లి యామెను జేరదీసి కన్నకుమార్తెనుగా భావించి యే లోటుపాటును లేకుండఁ బెంచుచుండెను. ఆమె సద్గుణవతి, సౌందర్యవతి, పరోపకారశీల. తనస్థితిగతులను జక్కఁగాఁ దెలిసికొనెను. కర్తవ్యమెఱుఁగును. తన్నుంబెంచిన జగన్మోహిని తలిదండ్రులనే తన తలిదండ్రులనుగా భావించి పూజించుచుండెను. జగన్మోహినికిని స్వర్ణకుమారికిని గలప్రేమ, స్నేహము నిరుపమానము.

జగన్మోహినితోఁగూడ స్వర్ణకుమారికిని బెండ్లిచేయవలయునని సోమశేఖరమూర్తి తలంచెను. కాని యాపె యిష్టపడినదికాదు.

ఒకనాఁటిసాయంకాలమున నొకయాదవనుఁడు జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులున్న సౌధమువంక జూచుచు, ఆ వయిపునకే నడచుచుండెను. అతనియాకృతి మనోహరమై చూపర కెంత చూచినను,ఇంకనుజూడవలయునన్న కోర్కి గల్గించుచుండెను. అతఁ డంగసౌష్ఠవముకలవాఁడు. వయసు రమారమి యిరువది మూఁడేండ్లుండును. అతఁడే స్వర్ణకుమారీ జగన్మోహినుల స్థితిగతులను గన్గొనుటకును రక్షణచేయుటకును నవాబుచే నియోగింపఁబడిన హిందూయాదవనుఁడు. అతనియందు నవాబునకు మిక్కిలి నమ్మకము, ప్రేమయుఁ గలవు.

అపు డాభవనమున నెవరును లేరు. సేవకురాండ్రు తమతమ పనులు చూచుకొనుచుండిరి. కొందఱు వంటఁజేయుచుండిరి. తదితరులు తదితరవ్యాపారములను జేయుచుండిరి. సాయం సమయమగుచుండెను. జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారు లిరువురును దమ దుర్గతికిఁ జింతిలుచు గూర్చుండియుండిరి. వారి కితని రాక తెలిసియుండవచ్చును. అతఁడు వారి సమీపమున కేగెను.

అతనింజూడఁగనే జగన్మోహినికి సోదర ప్రేమ జనించెను. ఆపెకు పరపురుషుని జూచినపుఁడు కల్గు స్వాభావికమయిన లజ్జ కలుగలేదు. కాని తలవంచుకొని మెల్లఁగా 'సోదరా! కూర్చుండుఁడు' అనెను.

'సోదరీ! అక్కఱ లేదు. మీా మర్యాదమాత్రమే చాలును' అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

'కారణ మేమో నాకుఁ దెలియదు కాని యితనియందు నాకు సోదరప్రేమ గల్గుచున్నది. దైవము నాకిట్టిసోదరు నిచ్చి యుండకపోవుటచేఁ గాబోలు' అని మోహిని తలఁచెను.

కాని స్వర్ణకుమారి యాసుందరమూర్తిం గాంచినది మొదలు లోకనూత్న వికారమునకు లోనయ్యెను. ఆమె దృష్టి యెంత వారించినను వారక, ఆయావనునిముఖారవింద సౌందర్యమును గ్రోలుచుండెను. ఎంతయత్నించినను ఆపెహృదయ మానూత్న వికారమునుండి మరలలేదు. ఆసుందరీ రత్నముయొక్క వాల్చూపు లప్పుడప్పుడు సప్రయత్నముగాఁ బోయి యాయావనుని స్ఫురద్రూపము నాలోకించుచునే యుండెను.

'ఛీ! చపలహృదయమా! ఎన్నఁడునెఱుఁగని యిట్టి నూతన వికారమునకు లోనగుదువేల?' అనుకొనెను. కాని యది యంతటితో మారునా?

ఆ యావనుని యవస్థయు నట్లేయుండెను. హృదయ మతని వశముకాకుండెను. ఆ సుందరియొక్క తరళనయనముల సౌభాగ్యమును, గొంచెమువాడినను సంపూర్ణశరత్సుధాకరుని సంపూర్ణముగాఁ బరాభవముచేయఁ జాలిన యాపెముఖమును దక్క మఱియొక్క టతనికి గోచరించుటలేదు.

ఇట్లు యిరువురు పరస్పరానురాగపాశములచే బంధింపఁ బడిరి. అందుకుఁగారణమేమైయుండును? అది సృష్టివిచిత్రమా?

జగన్మోహిని తనలో నిట్లు తలంచెను.

'ఈతనిం జూచినప్పటినుండియు నితఁడు స్వర్ణకుమారికి భర్తయైన బాగుండునని తోఁచుచున్నది. వీరిరువురివంకఁ జూచినచో వీరికిఁ బరస్పరప్రేమ జనించిన ట్లగపడుచున్నది. ఎవరిపేరు చెప్పినను వినని స్వర్ణకుమారి యితని నిట్లేల ప్రేమించునో?'

జగన్మో :-మిమ్ములను నే నెఱుఁగకున్నను 'సోదరా' అని పిలుచుటకు సాహసించితిని. ఇందుకు మీరు క్షమింపవలెను.

రాధా :-నేను సోదరుఁడను. నీవు సోదరివి. ఎన్నటికిని, ఈ భావమునే నాయందుంపఁ బ్రార్థించుచుంటిని.

జగన్మో :-మీ నామాక్షరముల నెఱింగించి మాశ్రవణ పుటములను బవిత్రముచేయుదురుగాత.

ఈ మాటలు విన్నతోడనే స్వర్ణకుమారి హృదయము చల్లఁబడెను. చల్లనితొల్కరివానచే శుష్కించిన తృణములు వోలె నామె వికసించెను. చిత్తవిశ్రాంతి గల్గెను. అతఁడు మెల్లగా 'రాధాకుమారుఁడు' అనిచెప్పెను.

జగన్మో:-రాధాకుమారులు మీరేనా? మీరే దేశమో వెళ్ళినారని చెప్పుకొన్నారు.

రాధా:-అవును. నేనే. ఇచటికే వచ్చితిని.

జగన్మో:-తురుష్కులకు బానిసలై యుండుట కేనా సుప్రసిద్ధాంధ్ర సామ్రాజ్యమగు విజయనగర సామ్రాజ్యమును విడిచి గోల్కొండకు వచ్చినది?

అతఁడు నిలువున నీరై పోయెను.

రాధా:-చిన్నతనమునంజేసి తప్పొప్పులు తెలియక యుద్ధాభిలాషచే నిట్లు ప్రవేశించితిని. కాని తరువాతఁ బశ్చాత్తాపపడుచునే యుంటిని. ఇంటి గుట్టు లంకకుఁ జేటన్నట్లు మనవారు తురుష్కులపక్షమునఁ జేరి యిట్లు కుట్రలు పన్నుచుంటచేతనే మన హిందూసామ్రాజ్యము లన్నియు నశించుచున్నవి. కాని సోదరీ! ఇందు నేనొక విశేషమును జెప్ప సాహసించుచున్నాను. మన్నింపుము. నా యీ తురుష్కసేవ యొకవిధముగా మంచిగనే పరిణమించినది. నేనిచట లేకున్న మీ యీ దుఃఖకాలమున నేను మీతోఁగూడ సమముగా దుఃఖమును బంచుకొని యనుభవించుభాగ్యము నాకుఁగల్గునా? మీదుఃఖమును నాదుఃఖముగాఁ దలఁచి దానిని దప్పించుటకు దగినశక్తిని నా కొసంగుటకు దైవమును బ్రార్థింతును.

జగన్మో:-సోదరా! మీపశ్చాత్తాపముతోడి హృదయము నే నెఱుంగనిది కాదు. అయినను జూడవలయునని యిట్లంటిని. క్షమింపుడు. మాకష్టములకొఱకు మీరుకూడఁ గష్టములం

బడుట యుక్తముకాదు. మీ రన్యతంత్రులు. మమ్మెట్లు రక్షింపఁగలరు?

రాధా:-భారతీయార్యరక్తమే నాయందుఁ బ్రవహించుచున్నదని నే నాంధ్రులయుత్తమ సుగుణములు కలవాఁడనేని నాప్రాణములు పోయినను మీప్రాణములను గాపాడ వెనుకదీయకుందును గాక!

స్వర్ణకుమారి హృదయము నా వీరాలాపములు కరంచెను. ఆమె వీరవనిత.

జగన్మో:-మా యందు మీకంత యనుగ్రహముండుట మా యదృష్టముకాక మఱేమి?

రాధా:-సోదరీ! ప్రొద్దుపోవుచున్నది. సెలవు తీసికొనెదను.

జగన్మో:-మంచిది. నన్నును స్వర్ణకుమారిని మాత్రము మఱువకుందురుగాక! సెలవు.

రాధా:-స్వర్ణకుమారీ! పోయివచ్చెదను.

ఆమె హృదయ మౌత్సుక్యమండిత మాయెను. నోట మాటరాలేదు. మెల్లఁగా 'చిత్తము' అనెను. ఆ సుందరీసుందరులు పరస్పరావలోకనము గావించిరి. వారెడబాసినను వారి హృదయములు బంధింపఁబడి నట్లే యుండెను. అతఁడు వెళ్ళలేక వెళ్ళెను.

ఇరువదియవ ప్రకరణము

నిరాశ

జగన్మోహినీ స్వర్ణకుమారులు గోల్కొండకువచ్చి రమారమి మాసము కావచ్చెను. వారిస్థితి యంతకంతకు దుఃఖకరముగానుండెను. వారికేవిధమునను దప్పించుకొను నుపాయము తోఁపలేదు. మనసులకు విశ్రాంతిలేదు. దయామయురాలైన గోల్కొండనవాబు పట్టమహిషియు, స్వర్ణకుమారీ మనోహరుఁడైన రాధాకుమారుఁడును బెక్కువిధములఁ గార్యసాధనము చేయఁ దలపోసిరిగాని యొక్కటియు వారికే బాగుగానుండలేదు. రేపటితో నవాబిచ్చినగడువు నెలయు నగును. అతఁడు దుష్టుఁడు. తల్లిదండ్రులకేమేని హానికల్గించి తీరును.

ఇంకను జాముప్రొద్దుపోలేదు. ప్రపంచమెల్లఁ గారు చీకట్లు వ్యాపించియుండెను. కొందఱింకను స్నానములుచేయుచుండిరి. కొందఱు పదప్రక్షాళనముం గావించుకొని భోజనములకు గూర్చుండిరి. మఱి కొందఱు భోజనముచేసి హాయిగాఁ జల్లగాలిలోఁ దిరుగుచుండిరి.

అట్టియెడఁ గోల్కొండనగరమున నొక గొప్పసంక్షోభము కలిగెను. 'ఆత్మహత్య! ఆత్మహత్య' యని బజారులలోఁజెప్ప

గొనుచుండిరి. కొందఱు యౌవనులు 'చూతము రండు' అని తోడివయసుకాండ్రను జెల్మికాండ్రను బిలిచికొని పరువు లిడుచుండిరి. 'ఆహా! నవాబు మిక్కిలి పాపాత్ముఁడు. అతని వలననే యింతకల్గెను' అని కొందఱు దూషించుచుండిరి. కొందఱు గృహిణులు 'పాపము! తల్లిదండ్రుల కడుపులోఁ జిచ్చు వెట్టిపోయినది. నేను జూడలేదుగాని అంతసుందరిమఱి లేదట! ఎవరి కర్మ నెవరు తప్పింపఁగలరు?' అని విచారించుచుండిరి. ఏమూలఁజూచినను సంక్షోభమే. ఎచటఁజూచినను గల్లంతే. ఎచ్చటఁజూచినను, ఆసందడే. కొందఱు తలపోయువారు. కొందఱుచింతించువారు.కొందఱుదూషించువారు.కొందఱు పాప ననువారు. పట్టణము మూలమూలలను 'ఆత్మహత్య-ఆత్మ హత్య' అనువార్త వ్యాపించెను.

గోల్కొండకుఁ గొలఁదిదూరమున నొక గొప్ప చెరువు కలదు. అది పర్వతమునకును గుట్టలకును మధ్యగానుండెను. రాజభటులెల్లరు నావయిపునకుంబోవుచుండిరి. గొప్పగొప్ప యుద్యోగస్థులు, న్యాయమూర్తులు, పాలకులు గుఱ్ఱములనధి ష్ఠించి యా వయిపునకుఁబోవుచుండిరి.

ఆ చెరువుగట్టున జనసమూహము మూగెను. అది చుట్టు వయిపులకును వ్యాపించెను. అటునుండి యిటు, ఇటునుండి యటు, కదలుచుండెను. అది ప్రవహించుచున్న జనసముద్రము వలెనుండెను. రాజాజ్ఞపై వందలు వేలు పదివేలు కాగడాలు

వచ్చి యచట యంధకారమును విచ్ఛిన్నముచేయుచుండెను. ఆ చెఱువు మిక్కిలి విస్తీర్ణమైనది.

అచ్చటఁజేరిన యామూఁకల మనములెల్ల నాతురపడు చుండెను. కాని బ్రదికికాని చచ్చికాని నీటిలో నెవ్వరును కానరాలేదు. కొందఱు తెప్పలుకట్టి యాచెఱువు మధ్యకుఁ బోవుచుండిరి. వేఱొకకొందఱు ప్రక్కప్రక్కల లోఁదట్టునఁ జూచుచుండిరి. జాడయేమియుఁ గన్పడలేదు.

కొందఱు రాజానుగ్రహాపేక్షులు 'మేము చూచితిమి. ఆ వయిపుగా వచ్చె' ననుచుండిరి. మఱికొంద 'ఱీ వయిపుగా' ననుచుండిరి. ఇంకఁగొందఱు మఱియొక వయిపును జూపుచుండిరి. ఆ యా స్థలములకెల్ల భటులాత్రముతోఁ బరువిడుచుండిరి. కొందఱు ఊలుగట్టుకొని పడియుందురని భావించి దోనెలనెక్కి లోపల వాసములతోఁగెలఁకుచుండిరి. ఏపని వచ్చినను దమపనిగనే భావించు నిష్కపటులగు పిల్లలు వారి వెంటఁ బరువిడుచుండిరి.

ఆ చెఱువున నొకప్రక్క నవాబుత్తమాశ్వమొకఁడెక్కి యత్యంత విచారసూచకమగు మొగముతో నాతురతతోఁ జూచుచు నెవరేమిచెప్పుదురో యని వేదనపడుచుండెను.

ఒకఁడు వచ్చి 'అయ్యా! నేఁజూచితిని. ఇరువురు సుందరీమణులీవయిపుగా వచ్చిరి' అనెను.

నవాబు, ఆతురతతో 'నిజముగాఁ జూచితివా?' అనెను.

'అయ్యా! చూచితిని'

'ఏ వయిపుగావచ్చినారు?'

'ఈ ప్రక్క బజారునుండి వచ్చినారు.'

'ఎందఱు?'

'ఇరువురు.'

'హిందువుల వలె నున్నారా? మహమ్మదీయులవలె నున్నారా?'

'మహమ్మదీయస్త్రీలవలెనే యున్నారు. ఆపాదమస్తకము వస్త్రములు కలవు. వారి కందె లున్నట్లున్నవి. అవి మ్రోగుచు నుండెను.'

'వా రేవయిపునుండి వచ్చుచున్నారో కనిపెట్టిచూచితివా?'

'ఆఁ! చూచితిని. వారంతఃపురము వైపుల నుండియే వచ్చినారు.'

'ఏల చూచెదరు? చాలమంది ట్లే చెప్పుచున్నారు. వారు నిశ్చయముగాఁ దమ్మెవ రేని పట్టుకొందురని మహమ్మదీయాంగనల వేషములంధరించి వచ్చినారు. అనేకమంది వారిని, ఆ వేషములతో నుండఁగా జూచిరి. వారింకను బడలే దేమో యీ ప్రాంతములను వెదకుఁడు. ఆ చెరువు ప్రక్కలఁజూడుఁడు. గట్ల

పైఁజూడుఁడు. చెఱువులోఁజూడుడు' అనుచు నవాబు ఆ యా ప్రక్కలకు భటులను బంపుచుండెను.

క్రమ క్రమముగా నతనిమనసునకుఁ బిచ్చియెక్కుడగుచుండెను. ప్రాణములతో నాసుందరింబట్టి తెచ్చినవారి కొక లక్షరూప్యముల నొసంగెదననెను. కొందఱాశపడి దొడ్లు, దోవలు, పుట్టలు, గుట్టలు, గట్టులు శ్రమపడి వెదకుచుండిరి. రెండు యామములు గడచెను. మూఁడు గడచెను. ప్రపంచస్మృతి యతనికిలేదు. ఆమె ప్రాణములతో దొరకుననే ఆశ యతనికిం బోయెను. ఇఁక నచటనుండి కార్యములేదని 'హా! జగన్మోహినీ! హా! జగన్మోహినీ! ప్రపంచమెల్లనంధకారము చేసి పోయితివా?' అనుచు స్వభవనము వయిపునకుఁ బోవుచుండెను.